

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

NESİLLER ARASI FARKLILIK VE DİN: BEYDEMİR ÖRNEĞİ

EMİNE SOLAK

YÜKSEK LİSANS

ADANA / 2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

NESİLLER ARASI FARKLILIK VE DİN: BEYDEMİR ÖRNEĞİ

EMİNE SOLAK

Danışman: Prof. Dr. Abdullah ÖZBOLAT

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mehmet Ali KIRMAN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Bahset KARSLI

YÜKSEK LİSANS

ADANA / 2021

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalında
YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Abdullah ÖZBOLAT
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Mehmet Ali KIRMAN

Üye: Doç. Dr. Bahset KARSLI

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../20...

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 26 /11/2021

Emine Solak

ÖZET

NESİLLER ARASI FARKLILIK VE DİN: BEYDEMİR ÖRNEĞİ

EMİNE SOLAK

Yüksek Lisans, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Abdullah ÖZBOLAT

Kasım 2021, 71 sayfa

Nesil kavramı, belli tarihlerde doğmuş, sosyalleşme sürecinde ortak sosyal, politik, ekonomik vb. olaylardan etkilenmiş, koşullar gereği benzer sorumluluklar yüklenmiş oldukları için ortak değer, inanç, beklenti ve davranışlara sahip gruplar olarak açıklanabilir. Nesillerin içinde yaşadıkları toplumda benimsedikleri dini ve kültürel değerler bulunur. Dini ve kültürel değerler bir toplumun kimliğini oluşturan ve devamlılığı açısından vazgeçilmez unsurlardır. Toplumun ortak özelliklerini yansıtan bu unsurlar zaman, mekan ve şartlara bağlı olarak değişime uğrar. Bu değişimlerle nesillerin dine, geleneğe, kültüre yönelik algı, anlayış ve uygulamalarında farklılıklar meydana gelir. Beydemir’de yaşayan nesillerle yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşmelerin gerçekleştirildiği bu araştırmada, sosyo-kültürel değişimin sözlü kültür ürünleri başta olmak üzere eski ve yeni neslin gelenek, görenek, değerlere bağlılık, vb alanlar üzerinden Beydemir’de yaşayan nesillerin yaklaşımını ortaya koymak amaçlanmıştır. Beydemir’in orta ve yaşlı neslinin arasındaki farklılıklar, değişim boyutunda sosyokültürel değişimi işaret eden konular üzerinden, süreklilik ise köylülerin gözünden kültürel bellek bağlamında değerlendirilmiştir.

Tez çalışmamızda, sosyo-kültürel değişimi, kültürel belleğin tanımını, folklorun tanımı, mahiyeti ve amacının ne olduğu, sözlü gelenekle ilişkisini ve halk bilimi, kültürel bellek ve din ilişkisine dair bilgiler neticesinde nesiller arasında meydana gelen farklılıkları ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: Nesil, Kültürel Değişim, Kültürel Bellek, Folklor, Din

ABSTRACT**GENERATION DIFFERENCE AND RELIGION: THE CASE OF BEYDEMİR****EMİNE SOLAK****Master Thesis, Department of Philosophy and Religion Science****Supervisor: Professor Abdullah ÖZBOLAT****November 2021, 71 pages**

The concept of generation, born on certain dates, common social, political, economic, etc. in the process of socialization. It can be explained as groups that have common values, beliefs, expectations and behaviors because they are affected by events and have similar responsibilities due to circumstances. There are religious and cultural values adopted by the generations in the society they live in. Religious and cultural values are indispensable elements that form the identity of a society and in terms of its continuity. These elements, which reflect the common characteristics of the society, change depending on time, place and conditions. With these changes, differences occur in the perception, understanding and practices of generations towards religion, tradition and culture. In this research, in which interviews were conducted with the generations living in Beydemir using a semi-structured interview form, it was aimed to reveal the approach of the generations living in Beydemir through the traditions, customs, loyalty to values, etc of the old and new generations, especially the oral cultural products of socio-cultural change. The differences between Beydemir's middle and old generations, the dimension of change, were evaluated through the issues that point to socio-cultural change, and the continuity was evaluated in the context of cultural memory from the perspective of the villagers.

The study is to reveal the socio-cultural change, the definition of cultural memory, the definition, nature and purpose of folklore, it is the relationship with oral tradition and the differences between generations as a result of information on the relationship between folklore, cultural memory and religion.

Keywords: Generation, Cultural Change, Cultural Memory, Folklore, Religion

ÖN SÖZ

Kültür, nesilden nesile aktararak devam ettirilen değerler bütünüdür. Dini anlayış, gelenek, görenekleri bir toplumun bakış açısını şekillendiren unsurlardır. Nesilden nesile aktarılması sebebiyle kültür, değişim ve dönüşüme uğrar. Kültürel değerlerin devamlılığı açısından sözlü kültür nesiller aracılığıyla geçmiş ve gelecek arasında bağlantı kurduğu gibi nesiller arasında iletişimi de sağlamaktadır. Günümüzün hızlı değişen dünyasında kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, teknolojinin gelişmesi, toplumsal şartların farklılaşması ve dünyevileşmenin de etkisi ile bireyselleşmeye doğru bir dönüşüm meydana gelmiştir. Nesiller de bu durumdan etkilenmiştir. Her nesil yaşadığı dönemin bakış açısını yansıtmaktadır. Böylelikle nesiller yaşadıkları dönemin değerlerini bellek aracılığıyla tekrarlanarak sürekliliği sağlamaktadır.

Araştırma, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve yöntemi ilgili literatür kısmına yer verilmiştir. Birinci bölümde ise kavramsal çerçeve başlığı altında kültürel değişim, kültürel bellek, halk bilimi, halk bilimi ve sözlü gelenek, halk bilimi-kültürel bellek ve din ilişkisine yer verilmiştir. İkinci bölümde, araştırmanın uygulama kısmı yer almaktadır. Çalışma alanında elde edilen bulgular nesiller arası iletişim, aile, dini inanç ve pratikler, halk inançları, gelenek, görenek, eğitim, gelir düzeyi, teknolojik gelişmeler-kitle iletişim araçları, akrabalık ve komşuluk ilişkileri başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışma sürecinde bana yol gösteren ve çalışmamın her aşamasında bilgi, önerileriyle her daim destek olan tez danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Abdullah ÖZBOLAT'a teşekkür ederim. Çalışmaya öneri ve yardımlarıyla katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Mehmet Ali KİRMAN'a, Doç. Dr. Bahset KARSLI' ya teşekkür ederim. Bu süreç içerisinde maddi manevi her türlü desteği esirgemeyen aileme, bugünlere kadar beni yetiştiren, gelişmeme katkıda bulunan bütün hocalarıma ve yanımda olarak destekleyen arkadaşlarıma teşekkür ederim. Mülakat sorularımı cevaplayan bütün katılımcılara teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
EKLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu ve Odağı	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	2
Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri	2
Verilerin Elde Edilmesi	2
BÖLÜM I	4
A. SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞİM, KÜLTÜREL BELLEK VE DİN	4
1. SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞME	4
2. KÜLTÜREL BELLEK	5
3. FOLKLOR (HALK BİLİM).....	8
4. FOLKLOR VE SÖZLÜ GELENEK	15
5. FOLKLOR, KÜLTÜREL BELLEK VE DİN	17
BÖLÜM II	20
B. NESİLLER ARASI FARKLILIK BAKIMINDAN SOSYAL VE DİNİ HAYAT	20
ÇALIŞMA ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ	20
1. NESİLLER ARASI İLİŞKİ VE İLETİŞİM	21
2. AİLE	23
3. DİNİ İNANÇ VE PRATİKLER.....	26
4. HALK İNANÇLARI	32
5. GELENEK, GÖRENEK, ÖRF VE ÂDET	36
6. EĞİTİM	43
7. GELİR DÜZEYİ.....	46
8. TEKNOLOJİK GELİŞMELER VE KİTLE İLETİŞİM.....	49
9. AKRABALIK İLİŞKİLERİ	53
10. KOMŞULUK İLİŞKİLERİ	54
SONUÇ	57
KAYNAKÇA	60
EKLER	65

KISALTMALAR

çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Ed.	Editör
s.	Sayfa
ss.	Sayfalar arası
vb.	Ve benzeri
ÇÜİFD	Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

EKLER LİSTESİ

EK 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

EK 2: Katılımcı Listesi

EK 3: Resimler

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Odağı

Araştırma, nesillerin sosyo-kültürel değişimini ele almaktadır. Nesillerin içinde yaşadıkları toplumda benimsedikleri dini ve kültürel değerler bulunur. Dini ve kültürel değerler bir toplumun kimliğini oluşturan ve devamlılığı açısından vazgeçilmez unsurlardır. Sözlü kültür ürünlerinin taşıyıcısı nesillerdir. Değişen toplumsal şartlarla sözlü kültür ürünlerinin nesiller tarafından algılanış şekillerinde farklılaşmalar meydana gelir. Sözlü kültür ürünlerinin bellekte yeni anlamlandırmaların olması nesillerde yeni bakış açılarına neden olur. Araştırmamızda Beydemir’de yaşayan nesillerin yaşadığı döneme göre bakış açıları ele alınmaktadır. Nesiller arasında sosyo-kültürel değişime yaklaşımın farklılaşp farklılaşmadığı araştırılırken, aynı zamanda Beydemir köyünde sosyo-kültürel açıdan nelerin değiştiği ve nelerin değişmediği araştırma sorusu olarak belirlenmiştir. Sosyo-kültürel değişim, sözlü kültür ürünleri başta olmak üzere eski ve yeni neslin gelenek, görenek, değerlere bağlılık, vb alanlar üzerinden ele alınmıştır.

Beydemir’in orta ve yaşlı neslinin arasındaki farklılıklar, değişim boyutunda sosyokültürel değişimi işaret eden konular üzerinden, süreklilik ise köylülerin gözünden kültürel bellek bağlamında değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Günümüzün hızlı değişen dünyasında insanların dine, geleneğe, kültüre olan tutumlarında ve uygulamalarında farklılıkların meydana geldiği görülmektedir. Araştırmanın amacı; gelişen toplumsal şartlar, gelir düzeyinin artması ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi, eğitim seviyesinin yükselmesi, ulaşım olanaklarının artması, teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıyla Beydemir’de yaşayan nesiller arasında da dini ve kültürel değerlere yönelik anlayış ve tutumlarında farklılıklar bulunur. Çalışmamızda nesiller arasında sözlü kültür ürünlerinin kültürel bellek aracılığıyla geçmiş birikimleri ile kurduğu bağ sonucunda hatırlanması, nesiller arasında aktarılması ve şimdide oluşumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Günümüzün hızlı değişen dünyasında dini ve kültürel özelliklerin ve yaşantıların da bu değişmelerle farklılık arz edeceği düşüncesi ile nesiller arasındaki farklılıklara dair çalışmaların da önemi artmaktadır. Bu araştırma köy ortamında sözlü kültürün egemen olduğu bir ortamda yetişen nesillerin değişen toplumsal şartlarla ortaya çıkan farklılıklara yönelik din

sosyolojisi alanına dair araştırmalara katkı sağlamak ve yeni ilgi alanları oluşturmak açısından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın alışma grubu Beydemir’de yaşayan 17 yaş ve üzeri kişileri kapsamaktadır. Araştırma Beydemir’de yaşayan nesillerin sözlü kltrrnleri, dini ve sosyo-kültürel değerlere karşı tutum ve davranışları arasında ne tür farklılıkların olduğunu tespit etmekle sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Araştırmada Beydemir’de yaşayan nesillerin değişen toplumsal şartlarla ortaya çıkan farklılıkları tespit etmede kullanılan yöntem, nitel araştırma yöntemidir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşme, odak grup görüşmesi ve katılımcı gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın alışma grubu Beydemir’de yaşayan 17 yaş ve üzeri kişilerden oluşmaktadır.

Verilerin Elde Edilmesi

Çalışma alan araştırması şeklinde çalışılmıştır. Halk bilimine dayalı etnografik yöntem tercih edilerek yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi ve çeşitli tekniklerle yapılan araştırma, katılımcılarla farklı zamanlarda görüşülerek çalışılmıştır. Görüşmeler kimi zaman randevu alınarak, kimi zaman sohbet ortamında yapılmıştır. Çalışma alanı orta ve yaşlı neslin ağırlıkta olduğu yerleşim yeridir. Çalışma ile ilgili görüşmeler dzenlediğimde özellikle yaşlı nesilde eskiye yönelik değerlerin araştırılmasının hoş karşılandığı görülmektedir. Unutulan ve çok az olacak şekilde devam eden değerlerin tekrar hatırlanarak, merak konusu olması ve kayıt altına alınması araştırmanın katılımcılar tarafından önemsenmesine neden olmuştur. Araştırmada kadın katılımcı sayısının fazla olması kadınların konuşmaya yatkın olması, değerlere yönelik bilgi verme ve uygulama açısından kaynak teşkil etmeleri nedeniyle daha fazla yer verilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile katılımcılarla görüşme sağlanmıştır. Soruları katılımcıların anlayacağı şekilde açarak görüşmeyi gerçekleştirdik. Yaşanan ve tezin metnine girmeyen bölümler de mevcuttur. Çalışmaya kaynaklık edecek bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmama ilham vererek kaynaklık eden Mustafa Bakırcı’nın “Dini ve Kültürel Değerlerin Taşıyıcısı Olarak  Nesil, Giresun rneği” adlı doktora tez çalışması ve Bahset

Karslı'nın "Nesil Farklılaşmasında Din ve Zihniyet: Kuşak Çatışması Tartışmalı Mı?" makalesidir. Kaynak çalışmaları neticesinde çalışma alanında dini ve kültürel değerlere yönelik farklılıkların oluştuğunu kendi hayatımdan ve çeşitli gözlemler neticesinde görerek bu çalışmayı yapma kararı aldım. Nesillerin değerleri farklı bakış açıları ile algılamaları ve uygulamaları bu çalışmaya sebep olan etkenlerdir. Çalışma neticesinde nesiller arasında farklılıkların oluştuğu bunun yanında süreklilik arz eden sözlü kültür ürünlerinin varlığı da söz konusudur.

BÖLÜM I

A. SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞİM, KÜLTÜREL BELLEK VE DİN

1. SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞME

Kültür, insan tarafından toplumsal bir olgu olması sebebiyle toplumsal yaşayışı kolay kılmak üzere meydana getirilen ve geliştirilen düşünceler, değer yargıları, davranış gibi topluma ait ortak özellikleri içeren bir bütündür. Toplum üyeleri tarafından paylaşılan bilgi, inanç ve değerlerin bütünüdür. Aynı zamanda içinde bulunan mit, ritüel ve semboller vasıtasıyla insanlara rehberlik etmektedir. Kültürün davranışlar üzerinde etkili olması halkın bir yaşam tarzını oluşturur ve toplumsallaşma süreci ile nesillere aktarılır (Kirman, 2016, 183-184).

Kültürün oluşumunda din, teknoloji, ekonomi, eğitim, ideoloji gibi tüm faktörler etkili olmaktadır. Kültürün oluşmasında etkili olan bu faktörlerde zamanla değişimler meydana gelmiştir. İkel toplumlar başta olmak üzere günümüze kadar çok sayıda değişimler yaşanmıştır (Ertürk- Sivritepe, 2017, 2). Kültür yapısına uygun olan inanç, gelenek, örf ve adetler ile bir bütün oluşturur ve bu özellikler toplumun ayakta durmasını sağlayan temel unsurlardır. Her toplumun yaşadığı zaman, mekan ve şartlara bağlı olarak bir yaşam biçimi ortaya çıkmaktadır. Zaman, mekan ve şartlara bağlı olarak anlama, algılama ve uygulamada farklılıklar meydana gelmektedir. Bir nesil geçmişinden aldığı bilgi, görgü ve deneyimleri bir sonraki nesile aktarmakta ve bu aktarım sürecinde bazı özelliklerini muhafaza eder ancak değişimler de görülür. Nesilden nesile aktarılırken olduğu yerde kalmayarak zaman, mekan ve şartlar doğrultusunda değişimler meydana gelir. Nesilden nesile güncellenerek aktarılan kültür akıcı ve dinamik bir özellik gösterir (Akdoğan, 2015, 394).

Kültür değişmesi, kültürün mevcut yapısının ve özelliklerinin önceki halinden sonraki haline farklılaşmasıdır (Akdoğan, 2015, 396). Kültür değişmesi, toplumun belirli bir kesimince gerçekleşmesi sonucu kültürün alışılmış kalıplarında değişikliklerin meydana gelmesidir (Kırımlı, 2021, 17). Kültürel değişmeye etki eden birçok faktör vardır. Dinler, ihtilaller, eğitim kurumları, eğitim kalitesinin yükselmesi ile okur-yazar oranının artması, sosyal çevre, sanayileşme, ideoloji, nüfus yapısı, buluşlar, yasalar, kentleşme, teknoloji, ekonomi gibi faktörler kültürel değişmeyi etkilemektedir. Değişimi engelleyici ve teşvik edici faktörler olarak nitelenmektedir (Aksoy, 2000, 56-57). Örneğin ekonomik faaliyetler sosyal yaşam içerisinde meydana gelmektedir. Ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi, makineleşme

gibi gelişmeler sosyo-kültürel değişimi etkiler. Eğitim seviyesinin yükselmesi ile statüler önemli hale gelir ve toplumda sosyal değişmelere neden olur. Teknolojinin gelişmesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile insanların diğer kültürlerden haberdar olması hızlı bir hal alır. Din ile kültür de etkileşim içerisindedir. Her ikisi de birbirini etkilemeye çalışır. Din asli yapısına bağlı kalınmasını ister. Bu yapıya bağlı kalındığında dini değerlerin hayata yansıdığı görülür ve kültürel hayatın şekil almasında etkili olur. Bu bağlamda dini öğretiler insanların hayatına girerek sahip olduğu sosyal ve kültürel özelliklerine dini içerikli bir anlam katar. Toplumun veya nesillerin kendilerine özgü kültürel yapısı olması ile birlikte din ve kültür etkileşiminde toplumdan topluma, nesilden nesile farklılaşmalar olur. Böylelikle değerleri anlama, algılama ve uygulama üzerinde değişimler görülür (Akdoğan, 2015, 404-405). Her nesil yeni bir zaman, mekan ve şartlara göre bakış açısına sahip olarak, yeni tanımlamalar ortaya çıkarır.

2. KÜLTÜREL BELLEK

Bellek kavramı Paul Ricoeur'ün “anımsamak... geçmişe ait bir imgeyi... aramaktır, bir şeyler ‘yapmak’ır” (Münüsoğlu, 2017, 24) ifadeleri ile tanımlanır. Genel anlamıyla kültürel bellek, toplumların geçmişlerine dair birikim ve tecrübeleriyle olan ilişkilerini tekrarlayarak canlı tuttuğu, bu birikim ve tecrübelerin nesiller arası aktarımını sağlayarak sürekli hale getirdiği kolektif kimliği oluşturan bellek türü olarak tanımlanır. Bu anlamda toplumun geçmişteki anı ve tecrübelerini birlikte hatırlaması ve tekrarlaması, o topluma ait ortak bir kimliğin göstergesidir. Toplumun geçmişi ile bağ kurması ve bu bağı yaşatması kültürel bellek sayesinde mümkün olur. Aynı zamanda kültürel bellek bu bağları unutma, hatırlama, tekrarlama gibi faaliyetlerle ortaya çıkarır (Akın, 2018, 104).

Belleğin anlamlı bir konu haline gelebilmesi için onun pasif durumdan kurtarılması sağlayan hatırlama ve unutma üzere iki eylemsel faaliyet gerekmektedir(Münüsoğlu, 2017, s. 24). Halbwachs belleği sosyal koşullara bağlamıştır. Halbswach' a göre bellek insanın sosyalizasyon sürecinde oluşur. Bellek her zaman bir bireye “ait”tir, ama bu bellek toplumsal olarak belirlenir. Halbswach, toplumlara “ait” bir bellek olmadığı, ama toplumun üyelerini belleğini belirlemede etkili olduğunu ifade eder. Kişisel anılar da sosyal grupların iletişimi ve etkileşimi ile meydana gelir. Başkalarından öğrendiklerimizi hatırlamakla kalmayız, aynı zamanda anlatılanları, anlamlı diye vurgulananları ve yansıtılanları da hatırlarız. Her şeyden önce başkaları tarafından sosyal açıdan belirlenmiş anlamları bağlamında algılar ve bu anlamların “farkındalık olmadan hatırlamak mümkün değildir”

sözleri ile ifade eder. Halbwachs'ın geliştirdiği “sosyal çerçeve” kavramı, E. Goffman tarafından geliştirilen ve günlük deneyimlerin sosyal çevre tarafından belirlenen yapısı ya da “örgütlenmesini” incelemeye dayanan “çerçeve analizi” teorisi ile benzerlik gösterir. Halbwachs'ın yaptığı “hatırlamanın çerçeve analizi”dir – Goffman'ın “deneyimin çerçeve analizi” ile benzerlik gösterir. Çünkü Halbwachs'a göre hatırlama eylemini gerçekleştiren ve ona istikrar kazandıran “çerçeve”, Goffman da günlük deneyimleri organize eden “çerçeve” ile aynıdır. Bellek ve hatırlamanın öznesi bireylerdir, ama onlar anılarını kurgulayan “çerçeveye” bağımlıdırlar. Bu teori hatırlama ile birlikte unutmayı da açıklar. Bir insan -ve bir toplum- geçmişi sadece bağlantı kurduğu ilişki çerçevesinde yeniden kurabiliyorsa, bu ilişki çerçevesinin dışında kalan şeyleri unutacaktır (Assmann, 2015, 44-45). Nesiller de bu çerçeveye bağlıdır. Her nesil doğduğu ortamda bulunan sosyal çerçeveye göre şekillenir. Dönemin şartları bakış açısını oluşturur. Belleğin aktif rol alması ile hatırlama faaliyetleri gerçekleşir. Bu bağlamda bellek sadece geçmişten oluşmamakla birlikte ilerleyen zamanın değişimleri çerçevesinde süreklilik ile yeniden var olduğu söylenebilir.

Bir grubun belleğinde yer eden bir yer ya da olay belleğe girişi ile bir ders, kavram ve sembolün aktarılmasını sağlayarak ve toplumsal düşünce sisteminde yer alır. Kavramlar ve deneyimler arasındaki bu etkileşimden “hatırlama figürleri” ortaya çıkar. Bu figürler; zaman ve mekana bağlılık, bir gruba bağlılık ve tarihin yeniden kurulması olmak üzere üç özellik üzerinden incelenir.

Zaman ve mekana bağlılık, coğrafi ya da tarihi anlamda olmasada her zaman somut bir mekana ve zamana dayanan bu figürler belli bir mekanda görünür olmak ve belli bir zamanda güncelleştirilmek isterler. Örneğin dini açıdan kutlanan bayramlar ait oldukları gruba ortak yaşanan bir zamanı yansıtır. Hatıralar aynı şekilde yaşanan bir mekana dayanırlar. Aile açısından ev, kırsal kesim açısından köy buna en iyi örnektir.

Gruba bağlılık, toplumsal bellek, onu taşıyanlarla birlikte vardır. Toplumsal belleğin sadece gerçek ve yaşayan bir grupla ilişkilendirilebilir. Toplumsal belleğin zaman ve mekan kavramları ile bu grubun değerlerle yüklü yaşam bağlamı içindeki iletişim biçimleri ile meydana gelir. Bunlar grubun öz simgesi ve hedefleri için önem taşımaktadır. Aynı zamanda hatırlama figürlerinin öğretici olmak gibi önemli bir etkisi vardır. Bu durumu Halbwachs, bir grubun öz imgesi, sosyal işlevi ve toplumsal bellek arasındaki ilişkiyi Ortaçağ'daki feodal sistemin hiyerarşisi üzerinden aileler arasında saygı görme örneği ile açıklar (Assmann, 2015,

46-48). Bu hatırlama figürü ile ilgili benzer bir diğer örnek ise yaşlı nesil, genç nesilden kendilerine saygılı olmalarını ister ve beklerler.

Tarihin yeniden kurulması ise, toplumsal belleğin gruba özgüllüğü ile yakından ilişkili bir başka önemli özelliğidir. Buradan hareketle hiçbir belleğin geçmişi olduğu gibi korumasının mümkün olmadığı, aksine ondan geriye ancak “grubun her dönemde kendi bağlamına özgü olarak yeniden kurabildiği biçiminin” kalacağı ifade edilir (Assmann, 2015, 49). Her nesil yaşadığı dönemin şartlarına uygun bakış açısı geliştirir ve bellek her nesilde bağlamına özgü olarak yeniden kurulmaktadır.

Topluluğun kimliğini koruyabilmesi için belleğe ihtiyacı vardır. Bu belleğin birlik sağlayıcı ve eyleme dönüştürmesi noktasında üç koşul gereklidir: kaydetme, çağırma ve iletme; ya da şiirsel biçim, ritüel sunuş ve toplumsal katılım. Şiirsel biçimlendirmenin, kimliği koruyan bilginin saklanabilir biçimine sokulması için kullanılan bir bellek tekniği hedefine yönelik olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda kültürel bellekteki bu bilgi, dildeki metnin, ses, vücut, mimikler, el-kol hareketleri, ritim ve ritüel eylemden ayrılmaz birliktelik içinde, çok yönlü sanatsal iletişim araçları aracılığıyla sunulmaktadır (Assmann, 2015, 65). Şiirsel biçimlendirme yaşlı nesilden genç nesile kadar anlatılan birçok özlü sözleri kapsamaktadır. Öğüt ve ders verme niteliğinde yaşlı nesil tarafından sözlü olarak aktarılmaktadır.

Kültürel bellekte muhafaza edilen bilgi için en yaygın ve etkili yöntemlerden biri “ritüel”dir. Ritüel, kültürel belleğin korunması ve aktarılmasında aktif olarak rol oynar. Ritüeller, geçmişteki bilginin sürekli tekrarlandığı, toplumsal belleğin canlı tutulduğu ve gerektiğinde güncellendiği ortamlardır. Toplumsal belleğin tekrarlanan her ritüel icrasında yeniden kurulması, topluma ait ortak bilginin nesiller arası aktarımını sağlar (Akin, 2008, 104). Dini törenler, düğünler, cenazeler, kutlamalar, şenlikler, festivaller, yıl dönümleri, bayramlar vasıtasıyla ortaklık duygusunu inşa eden toplumu bir arada tutan değerler, inanışlar bellek yoluyla sürekliliği ve kimliğin devamlılığını sağlar. (Murtezaoğlu, 2012, 345).

Bellek yalnızca hatırlama ile sınırlı kalmaz, aynı zamanda oluşturulur, kurulur ve inşa edilir (Depeli, 2009, 339). Bellek geçmişte yaşanan olayların zihinde canlandırılmasından ibaret olmadığı gibi, geçmişten çok içinde bulunulan anın dinamikleri tarafından belirlenen ve değişken bir süreç olarak ifade edilir. Bellek anın ihtiyaçları ve zamanın değişkenlerine göre şekillenmektedir (Demir, 2012, 186). Toplumsal anlamda bellek biyolojik olarak aktarılamadığından, nesiller arası bağın sağlanması ve bir toplumun sosyal varoluşun devamlılığı için kültürel belleğin sürekli biçimde aktif olması gerekir. Bu ise daha önce de

belirtildiği hatırlamaya ilişkin pratiklerin gerçekleştirilmesine bağlıdır (Murtezaoğlu, 2012, 345). Bayramlar ve ritüeller, düzenli tekrar edilmesi, kimliği muhafaza eden bilgilerin iletilip aktarılması ile kültürel kimliğin üretiminde yeniden yer alırlar. Ritüel, tekrarlamalarla nesiller arasında ortak zaman ve mekansal birlikteliği sağlar.

Kültürel belleğin aktarılma ve sürdürülme araçlarında dönüşüm meydana gelmiştir. Fotoğraf, radyo, televizyon, video, internet ile yeni bir kolektif kimlik ortaya çıkarmış ve belleği deneyimleme yönteminde de değişiklikler meydana gelmiştir. Görüntü, ses kaydı gibi aygıtlarla kayıt altına alınmaları geçmişe açıklık getirilmesine, yeniden görmeye ve işitmeye imkan sağlamıştır (Connerton, 2014, 235-236). Kültürel belleğin aktarılma ve sürdürülmesinde meydana gelen bu değişimler geçmişi yeniden görmeyi ve anlamayı sağlamıştır. Yaşlı neslin kültürel belleğin aktarılmasında “taşıyıcı” konumunda da dönüşüme neden olmuştur. Bu durumda taşıyıcı olarak artık yeni aygıtların da var olduğu bilinmektedir. Ancak görüntü ile kayıt altına alınan bir sembolün yaşlı neslin sözleri ve anlatımlarıyla anlamlı hale gelecektir.

Kültürel belleğin sigortası olarak nitelendirilebilecek ritüeller eskisi kadar uygulanmamakta ve uygulamalarında değişimler meydana gelmektedir. Genellikle bu durumun sebebi olarak küreselleşmenin etkisinden bahsedilir. Küresel etkiler günümüzde toplumsal değişimlere neden olmaktadır. Toplumlarda meydana gelen bu değişimler ve kitle iletişim araçlarının yaygın olarak kullanılması insanları tek tipleştirilen bir boyuta getirmektedir. Tek tipleşen değerler ve bireyselleşme ile sosyo-kültürel ortamın değişimine yol açmakta; bu değişim de nesiller arasında algı ve uygulayış açısından farklılıklara neden olmaktadır.

3. FOLKLOR (HALK BİLİM)

a. Tanımı

Halk bilim, ilk defa 1846’da William Thoms tarafından ortaya atılan ve “popüler antikler” kavramını karşılamak için kullanılan “Folklore” terimi, Türkçe’de “halkıyyat”, “halk bilgisi”, “halk bilimi” ve “halk kültürü” gibi terimlerle karşılık bulmaktadır. “Folklore” terim olarak Almanca’da “volkskunde” ve Fransızca’da “traditions populaires” şeklinde ifade edilmiştir. Almanca terimi daha eski olmasına rağmen “Folklore” terimi kadar yaygınlık kazanamamıştır. İngilizce bir terim olan “Folklore” 1891’de yapılan milletlerarası Folklore kongresinden sonra dünya genelinde İngilizce şekli ile “Folklore”, veya her dilde ifade ettiği anlam ile kullanılmaya başlamıştır (Ekici, 2000, 2).

Folklor farklı tanımlara sahiptir. Boratav'a göre folklor, “ruhbilim, dilbilim, toplumbilim, arkeoloji ve prehistuar” ile doğrudan alâkalı, “genel olarak tarih, özel olarak da din, edebiyat ve sanat tarihleri, ... hekimlik, botanik, hayvanî bilimler ile halk bilimi” alâkalıdır.”, Hamit Zübeyr Koşay ise folkloru, “halk bilgisi olarak isimlendirir ve halkın kendisinin sakladığı bilgilerin topu olarak tarif eder. Halk edebiyatını âdetleri, inanç ve inanmalarına ait manevi aleme mahsus unsurları da kapsamaktadır.” ifadeleri ile tanımlamaktadırlar (Çetin, 1997, 26-27).

Dursun Yıldırım folkloru, “insanoğlunun kimliğini ve geçmişini öğrenme arzu ve ihtirasından kaynaklanarak gelişen bir araştırma alanı, sosyal ve beşeri ilimler arasında yer alan müstakil bir disiplin olarak ifade etmekte ve toplumun hayatında bulunan sözlü geleneklerin bütünü” olarak tanımlamaktadır (Çetin, 1997, 27-28). Yıldırım aynı zamanda sözlü kültürü folklor kavramının yerine kullandığını ifade etmiştir. Sözlü gelenekte yer alan tamamen sözsüz yaratılan, ama sözlü geçiş ve iletişim ile bireyler arasında dolaşan veya nesilden nesile geçen tüm unsurları, yapısı, içeriği, biçim ve fonksiyonları ne olursa olsun, sözlü kültürün kapsamına alarak tanımladığını ifade eder (Yıldırım, 1989, 16-17). Folklor ile ilgili çeşitli görüşler yer almaktadır.

Abdurrahman Güzel ve Ali Torun ise folklor ile ilgili “Halk Bilimi, halkiyat, halkbilim, sözlü kültür gibi sözcüklerle ifade etmişlerdir. Genelde ise folklor, adı ne olursa olsun bir topluluğa bağlı bireyler tarafından geleneksel kalıplar içinde, sözlü olarak ve çeşitlenerek ve halk üslubu anlamında zamanla kalıplaşarak aktarılan her türlü bilgi birikimini, tarihî tecrübeyi, kültürü ve bu kültürün değişik formlarını inceleyen bilim dalı olarak özetlenebilir” ifadelerini kullanmışlardır (Güzel-Torun 2008'den aktaran Bunsuz, 2021, 23). Yaşlı nesil sözlü kültürün nakledilmesindeki en önemli unsurlardan biridir. Halk üslubu anlamında aktarımlar günümüzde de devam etmektedir. Eğitim ve kitle iletişimin yaygınlaşması ile halk üslubu yerine yazılı kaynaklardaki haliyle kullanılmaya başlanmıştır. Yaşlı nesil kullandığı kalıplarla birikimlerini, tarihi tecrübelerini bellek yoluyla bugünkü nesillere aktarılmasını sağlamıştır. Böylelikle nesiller arasında kültürün yaşatılması ve aktarılması ile süreklilik sağlanmaktadır.

Bu bağlamda folklor, çeşitli sosyal grupların ortaya koyduğu gelenekleri, inançları, örf ve âdetleri, müziği, oyunları, giyim-kuşamı, yemek kültürü, anonim veya bireysel sözlü geleneklerden kaynaklanan edebi ürünleri(masal, destan, halk hikayeleri vb.), el sanatlarını inceler. Aynı zamanda bunlarla ilişkili olarak o topluluğun dinsel, siyasal, sosyolojik ve

psikolojik tutum ve davranış biçimlerini araştırarak yazılı ve sözlü kaynaklarda derlenip toplanan malzemeyi sunan bilim dalıdır (Ercan, 2013, 77). Folklor, özellikle kırsal kesimde halk arasında zamana göre değişikliklere uğramış, halen varlığını sürdüren toplumun değerleri ile ilgili kaynaklara ulaşmamızı sağlar.

“Halk”(folk) ve “bilim” (lore) kavramları, bu alanda folklorun ne olduğunu kavrayabilmek açısından önem arz etmektedir. “Halk”(folk), en az bir ortak unsuru paylaşan bir grup insandır. Grup içindeki ortak bir iş, dil, ya da din gibi bağlayıcı faktörler bulunur. Bu grubun var olmasına neden olan, grup üyelerinin kendilerinin saydıkları bazı geleneklerinin bulunmasıdır. Teorik olarak, bir grubun en az iki kişiden oluşması gereklidir, ancak genel olarak gruplar birçok kişinin bir araya gelmesinden oluşur. Grupta yer alan bir üye üyelerin hepsini tanımayabilir. Ancak üyesi bulunduğu gruba kimliğini kazandıran geleneklerin ortak kaidelerini bilir. Örneğin, bir askeri birlik ya da bir kolej topluluğu da halktır. Örnekte verilen topluluklarda yer alan pek çok âdet (kardeşlikle ilgili oyunlar, geçiş ritüelleri gibi), hikâye ve şarkı vardır (Mirzaoğlu, 1997, 75). Bu bağlamda köy gibi yerleşim yerlerinde oraya ait gelenekler bulunmaktadır. Bu gelenekler ise nesiller arasında varlık bulmakta ve aktararak devam etmektedir. Çalışma alanında nesiller arasında inançların, adetlerin, sözlerin gelişen şartlarla farklılığa uğramış olsa da, değişerek devam ettiği söylenebilir.

Folklor bağımsız bir ilmi disiplin olarak kabul edildiği 19. yüzyıl başlarından günümüze kadar yüzlerce çalışma yapılmıştır. Folklor ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. William John Thoms’un yüz elli yılı aşkın bir zaman önce isim verdiği bu bilim dalı, çeşitli ülkelerde farklı terimlerle anılmış, farklı bakış açılarından tanımlanmıştır (Arslan-Köktürk, 1999, 14). Folklor, en kaba ifadeyle Batının sömürgecilik fikrinden istim alarak kendi insanını/köylüsünü keşfettiği bir bilim dalı olması sebebiyle sömürgecilik faaliyetlerinin ardından Batıda ortaya çıkmıştır. Milliyetçilik düşüncesi ile hız kazanan folklor çalışmaları 19. yüzyılın uluslaşma süreçlerinde iyi bir argüman olarak Batılı uluslar tarafından kullanılmıştır. Millet ve milliyetçilik fikirlerini vurgulaması sebebiyle Osmanlı Devletinin de çok uluslu bir yapıya sahip olması, bir süre geri planda durmasına neden olmuştur. Batıdaki örneklerin takip edilmesiyle folklorun disiplini tanınmış ve çalışmalar yapılmıştır. Folklor teriminin Anadolu’da ilk kullanımının Osmanlı Devletine derleme çalışmaları yapmak üzere gelen Macar Ignác Künos ile Ahmet Vefik Paşa arasında yapılan bir konuşmada geçtiği aktarılmaktadır. Folklor ile ilgili çalışmalar cumhuriyetin kuruluşundan sonra da devam etmiştir (Gürçayır Teke, 2013, 64). Türkiye’de folklorlardan ilk kez Ziya Gökalp bahsetmiş. Folklorlara karşılık olarak “halkiyat” terimini kullanmıştır. Ziya Gökalp’ten sonra M. Fuad

Köprülü, "Yeni Bir ilim: Halkiyat -Folklore" başlıklı yazısında bu iki terimi bir arada kullanmış; halkiyatın mahiyeti, romantizm akımı ile yakınlık derecesi, milliyetçilik ve sömürgecilik hareketlerinde halkiyatın rolü konularında açıklamalarda bulunmuştur (Oy, 1997, 367). Batıda ortaya çıkmış bir bilim dalı olması sebebiyle folklor disiplini Türk aydınlarına ve okurlarına tanıtan Ziya Gökalp, Köprülüzade Mehmet Fuat ve Rıza Tevfik'in yazılarında "batılı bilim insanların" görüşlerinden ya da düşüncelerinden izler hissedilir (Gürçayır Teke, 2013, 64). Batıda milliyetçilik faaliyetleri ile ortaya çıkması sebebiyle başta mesafeli yaklaşılmış ve zamanla ülkemizde de çalışılmaya başlandığı görülür. Avrupa'da halk bilimi ile ilgili çalışmalarda halkı belirli bir kesim ile sınırlarken, Ziya Gökalp ise halkı daha geniş bir tanımla ifade etmiştir. Avrupa'da halkı kırsal kesimle sınırlayan halk bilimcilerin aksine Gökalp halkı bir kesimle sınırlamamaktadır. Halkı birlik içinde tanımlayarak geleneğe dayandırmaktadır (Şahin, 2013, 99-100). Gelenekle ifade edilmesi geleneğin nesiller aracılığıyla aktarılması ve toplumda birlik sağlayıcı etkisi sebebiyle ülkemizde folklor çalışmaları Batıya göre toplumsal bir nitelik kazanmıştır.

Düğün, bayram, kandil, doğum, ölüm, ad koyma gibi gelenekler; büyü, efsun, muska gibi halk inançları; türkü, mani, masal, efsane, tekerleme, bilmece, atasözü gibi halk edebiyatı ürünleriyle halk musikisi, halk tiyatrosu ve halk oyunları folklorun başlıca konuları arasında yer alır (Oy, 1997, 367). Fikret Türkmen, "insan hayatını çepçevre saran ve beşikten mezara kadar hayatı düzenleyen örf, âdet, teamül, anane, gelenek, görenek, töre ve moda gibi sosyal normlar folklorun ürünleridir" (Çetin, 1997, 28). Bu bağlamda Dan Ben-Amos'un "Folklor sosyal ve kültürel bir temele sahiptir." ifadeleri folklor ile ilgili genel bir tanım ortaya koyar (Ekici, 2000, 6). Çalışma alanında yapılan görüşmelerde yaşlı neslin ifadeleri ile düğün, bayram gibi sosyal ortamlarda köylüler arasında tiyatro gibi oyunlara yer verildiği bilinir.

Folklor sözlü olarak aktarıldığı gibi yazılı kaynaklar ve davranışların, hareketlerin izlenim yoluyla kazanılarak devam ettirilmesi sağlanır (Dundes, 1997, 75). Ritüel, merasimler izlenim yoluyla kazanılmaktadır. Genç ve orta yaş nesil, halk inancında, düğün törenlerinde yaşlı nesil üzerinden yaptığı izlenimlerle devamlılığı sağlamaktadır.

Folklor terimi, geleneklerin birikiminden, belirli bir grubun uygulamalarından ya da yarattıklarından miras kalan, kendi grupluluğunun bilgisine sahip olan sosyal birimlerden anlam bulan bir terimdir (Abrahams, 2004, 60). Dinamik yapı arz eden folklor, eskiden yeniye, yerliden yabancıya doğru hareket halindedir (Çetin, 1997, 26). Bir arada yaşayan nesillerin farklılıklarının yanında geleneksel, inanç, ekonomik yönden ortak paylaşımları

bulunmaktadır. Folklor veya sözlü kültürü, halk bilimi, halk bilim, halk bilgisi, halk medeniyeti gibi kelimelerle ifade edilir. Folklor, bir millete mensup fertlerin gelenekli ve sözlü olarak nesilden nesile aktarılarak yaşanan, tedrisi eğitimle kazanılmayan bilgi birikimi, tarihî tecrübe ve realiteye dayanan kültür, kültürün varyantları ve bunları inceleyen ilmî saha, diye özetlemek mümkündür (Çetin, 1997, 29). Sözlü kültür ürünlerine gerekli özen gösterildiğinde ve bu ürünler yaşatıldığında ulusal kültür benimsenir. Bu benimsenen ulusal kültür sonraki nesiller arasında aktararak toplumsal birlikteliğin ve uyumun gerçekleşmesini sağlayacaktır (Durukan, 2019, 6). Folklor formları, çeşitli vesilelerle farklı kişiler tarafından tekrar tekrar icra edilerek bağlı olduğu sosyal çevre ile varlık gösterir.(Ben-Amos, 1997, s. 75-76).

Toplumlar tarih sürecinde zaman zaman yaşam biçimlerinde değişiklik yaşarlar. Bu değişimler yaşam biçimlerinde, kültürlerinde dönüşümlere sebep olurlar. Örnek olarak, Türkler için ‘Orta Asya’dan batıya doğru göç etmek’, ‘İslam dinini kabul etmek’ ve ‘Batılılaşma sürecine girmek’, yapısında büyük değişimler geçirmesine sebep olan olaylar gösterilebilir. Günümüzde ise bu değişime etki eden kaynaklardan biri “iletişim”dir. Son yıllarda iletişim, dünya genelinde yaşam tarzlarını ve alışkanlıkları değişmesine neden olan bir etkiye sahiptir. İletişim olanaklarının dünya genelinde artması, radyo, televizyon, internet ve sosyal medyanın yaygınlaşarak güç elde etmesi ile yereldeki kültürlerin birbirleriyle olan sınırlarını kaldırarak kültürler arasında etkilenmeyi ve geçişkenliği en üst seviyeye çıkarmak biçiminde kendini göstermiştir. Bu döneme kadar farklı kültürler haritada çizilmiş coğrafi sınırlarla komşu kültürlerden ayrılması ve korunması; bu sınırlar nedeniyle insan ve kültür arasında etkilenmeler kısıtlı olmaktadır. Bugün pek çok insan kullandığı iletişim araçları veya teknolojik imkânlar sayesinde farklı kültürlerle tanışma imkânı elde etmiştir. Böylelikle sanat, edebiyat, mimari, aile ilişkileri, yemek kültürü, giyim- kuşam gibi halkbilimin konusu olan alanlarda insanların farklı kültürlerden etkilenmesini, gördüklerini kendi hayatına yansıtmasını sağlamaktadır (Dağlı, 2015, 36). Bu sebeple nesiller arasında yaşlı nesilden genç nesile doğru farklılıklar meydana gelmektedir. Yaşlı nesilde yerel bir kültür yapısı hakim iken genç nesilde ise yerelden uzaklaşmalar oluşmaktadır. Geleneklerin devamlılığı ile ilgili toplumda o bölgeye ait yaşatılan değerler, yerine getirilen ritüeller bulunur. Teknolojik gelişmeler, kitle iletişim yaygınlaşması ve modernitenin de etkisi ile yaşadığı yerin geleneklerinin yerine popüler kültürün etkisi görülür. Örneğin çeşitli ritüellerin yer aldığı köy düğünlerinden salon düğünlerine dönüşüm meydana gelmiştir.

Değişen şartlarla nesiller arasında ilişkiler de dönüşüme uğramıştır. Sözlü kültürün aktarımı için gerekli olan nesiller arası ilişkilerde farklılıklar yaşandığı söylenebilir. Akrabalık ve komşuluk ilişkilerinde bireyselleşmenin artması ve çalışma alanında “sen, sen isen bende benim” ifadesinin geniş bir yer bulmasıyla halk arasında ve dolayısıyla nesiller arasında dönüşümün meydana geldiği görülür.

Folklor sahasında yapılan çalışmalarda zamanın ihtiyaçlarına göre yeni ürünler meydana geldiği ve bu ürünler sadece köylülerin değil, toplumun bütün sosyal grupları arasında yaşadığı görülmektedir. Bu gözlemler ve tespitler folklorun ve onu yaratan, yayan, taşıyan, kullanan ve paylaşanların yeniden tanımlanmaları ihtiyacını doğurmuştur (Yıldırım, 1991, 15). Nesiller arasında yaşlı nesilden genç nesile doğru yeni tanımlamalar oluşmuştur. Yaşlı neslin giyimi, gelenek ve görenekleri, inanmaları gibi yerine getirdiği folklor ürünlerinin sonraki nesillerle farklılaştığı görülmektedir.

b. Mahiyeti ve Amacı

Folklor çalışmaları belirli bir grubun dışında toplumun bütün sosyal grupları arasında yer bulmaktadır. Böylelikle folkloru yayan, yaşatan, taşıyanlar tarafından yeni tanımları ortaya çıkarmasına neden olmuştur. Her folklorcunun çalıştığı folklor sahası farklı olmasından dolayı çalışmalarda farklı yaklaşımlar kullanılır. Bu sebeple ortaya çıkan folklor tanımları da farklı özellikleri kapsamaktadır. Farklı yaklaşımların kullanılmasından ve üzerinde çalışılan folklor sahasının etnik özelliklerinden ortaya çıkan tanımlardaki bu farklılıklar Amerikalı folklorcuların Francis Leo Utley ile Jan Harold Brunvand’ın dikkatini çekmiştir. Utley Standard Dictionary of Folklore isimli eserde verilen ve folklor alanında çalışmaları ile tanınmış çeşitli uzmanlara ait 21 tanımı bir tahlile tabi tutar ve aralarında bazı benzerliklerin varlığından söz eder. Bu benzerliklere Brunvand da The Study of American Folklore adlı eserinde işaret eder. Folklorun farklı tanımlarından tespit edilen ortak özellikler, daha doğrusu “lore” un evrensel mahiyeti ile ilgili özelliklerin neler olduğuna dair ifadeler yer verilmiştir.

1. Sözlü olma /oral, verbal / özelliği. Bu özellik, geniş manada tüm folklor ürünleri için geçerli olmaktadır. Folklorun içine giren bütün unsurlar, kişiden kişiye “sözlü iletişim” ortamında geçer ve nesilden nesile aktarılır. Adetler, törenler, gösteriler, giyecekler, hikaye anlatmak buna örnek gösterilebilir.

2. Geleneğe bağlılık / tradition / özelliği. Folklor ürünlerinin her türü bir geleneğe bağlıdır. Gelenekler, folklor ürünlerinin belirli birer “form” kazanmasını ve bu “form” içinde

kendini devam ettirmesini sağlar. Bunun yanında folklor ürünlerinin her birine özgü özellikler kazandırır.

3. Çeşitlenme / variant / özelliği. Folklor ürünlerinin dağılımı, yayılımı sözlü geçiş veya sözlü iletişim ile olmaktadır. Anlatımlar, edinimler, öğrenimler ve tecrübeler sözlü iletişim vasıtasıyla anlaşılır. Ortam paylaşılanların yetenekleri, durumları, tecrübeleri icra edilen bir folklor ürününün farklı biçimlerde tekrar edilmesine yol açar. Farklı biçimlerde tekrar edilmesi ile eski ürün, yeni unsurlar kazanabildiği gibi, bazı özelliklerini de kaybedebilir. Böylece yeni bir ürün meydana gelmiş olur.

4. Anonimlik / anonymous / özelliği. Folklor ürünlerinin ilk yaratıcılarının unutulmuş olduğunu ifade etmek için kullanılan terimdir. Her bir ürünün bir ilk yaratıcısı vardır ama sözlü anlatım geleneği ile bunlar genel olarak korunamamıştır. Böylece sözlü geçişlerde her ürün, rastladığı ya da bulunduğu “sözlü anlaşma ortam”larından bünyesine, formuna, fonksiyonuna, içeriğine bir şeyler katarak veya çıkararak yaşar.

5. Kalıplaşma / formularization / özelliği. Folklor ürünleri, türlerine, geleneklerine uygun biçimde kalıplar, anlatım veya kompozisyon öğeleri yaratırlar. Bunlar, herhangi bir folklor ürününün yapısının var olmasını sağlayan unsurlardır. Ürünlerin derlemesinden sayısız varyant meydana gelse bile, değişmez özellikleri olan özgün kalıplarını korudukları sürece tanınmaktadırlar.

Folklorun nitelikleri beş maddede ifade edilmiştir. Her toplumun folkloruna giren ürünlerin tabiatı yukarıda sıralanan maddelerle sınırlı kalmayıp, folklor ürününde onu meydana getiren insan grubunun özellikleri de yer almaktadır (Yıldırım, 1991, 15-16).

Folklor biliminin amacı, dünyadaki “halk” tanımına uyan bütün insan topluluklarının kültürel miraslarının kayıt altına alınmasını sağlayarak; ilerleyen zamanlarda oluşacak yeni insan grupları veya yeni gelenekleri kaydetmeye devam etmektir. Bunun için de şehir-köy ayrımı yapmaksızın halk tanımına giren tüm insan kümelerine ulaşip onların mevcut maddi-sözel bütün kültürel mirasını tespit ederek kayıt altına almak gerekmektedir (Dağlı, 2015, 36). Bir başka kaynakta ise folklorun amacıyla ilgili, “bir toplumun maddi ve manevi kültürünü araştırmayı amaçlar. İnsanların binlerce yıldır biriktirdiği bilgileri araştırıp, onları tekrar ulusal ve yerel kültür içinde harmanlayarak insanlığa katkıda bulunmayı amaçlar (Ercan, 2013, 77)” ifadeleri yer alır. Özellikle kırsal kesimlerde yaygın olan gelenek ve kültürel yaşam devam ederken bu değerlerin tespiti ve kaydı önem arz etmektedir. Bu kültürel mirası

yaşatan, taşıyan en önemli kategori nesillerdir. Yaşlı nesil kültürel mirasın merkezi olarak ifade edilebilir. Nesiller arasında aktarılarak devam eden veya dönüşen bu değerler folklor bilimi ile kayıt altına alınması amaçlanmaktadır. Teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, eğitim düzeyinin yükselmesi ve gelir düzeyi kırsal kesimde de hızlı bir dönüşüme neden olmuştur. Yaşlı nesilden genç nesile doğru farklılıklar ortaya çıkmıştır. Folklor bilimi ile değişen, farklılaşan ve devam eden kültürel miras kaydedilmek amaç edinilmiştir.

4. FOLKLOR VE SÖZLÜ GELENEK

Halk bilimi açısından gelenekle ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. 19. yüzyıl başlarından itibaren günümüze kadar bağımsız bir ilmi disiplin olarak kabul edilen folklor, alanına dair yapılan açıklamalarda, değişmeyen temel kavramlardan birisinin hatta birincisinin “gelenek” kavramı olduğu yaygın olarak bilinmektedir. Ancak gelenek kavramının analitik bir kategori olarak ele alınışı gözden geçirildiğinde “gelenek” kavramı sadece ülkemizde değil başka ülkelerde de daima söz konusu olmaktadır. Folklor çalışmalarında geleneğin önemine vurgu yapılmıştır. Buna örnek olarak 1950’lerde Amerika’nın en önde gelen halk bilimcisi Stith Thompson geleneği folklorun köşe taşı olarak gördüğü halde, gelenekle ilgili herhangi bir tanım yapmaktan kaçınır. Thompson’a göre “gelenek öyle bir köşe taşıdır ki folklor terimi altında ele aldığımız her şeyin içinde yer almaktadır” (Çobanoğlu, 1999, 7). Bu ifadelerden geleneğin folklor çalışmaları açısından ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Ülkemizde de folklor bilimi açısından gelenekle ilgili fikirlere öncülük eden isimlerden biri Ziya Gökalp’tir. Türkiye’de önceleri “anane” şeklinde kullanılan “gelenek” kavramının anlamı ve kapsamı üzerine ilk bilgileri verenler arasında Ziya Gökalp yer alır. Gökalp’e göre ananeler, sözlü olarak toplum tarafından bir önceki safhadan sonrakine aktarılan halk hükümleridir (Şahin, 2013, 93). Ziya Gökalp’in halk ve halk bilimi terimlerine bakış açısında özellikle iki unsur öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki “gelenek”, diğeri ise “sözlülük”tür. Özellikle Gökalp için gelenek, halk ve halkın ürettiği ürünlerin, değerlerin oluşmasında temel bir role sahiptir. Ona göre milletin çekirdeğini oluşturan halkın ve kültürünün oluşabilmesi için geçmişle ilişkisi bulunan, ancak günümüzü de kucaklayan bir süreci ifade eden geleneğe ihtiyaç vardır. Bu süreç, geleneğin oluşumunu farklılıkları ve devamlılığı ifade eden zaman dilimidir (Şahin, 2013, 92). Bu sürecin en önemli taşıyıcılarından biri nesillerdir. Ziya Gökalp’in de ifadelerinden anlaşılacağı üzere geleneğin

bir önceki nesilden sonraki nesillere aktarılıp, kültürel bellekle geçmişle ilişki kurarak günümüzü de içine alan süreci geleneğin oluşumu olarak tanımlar. Nesiller arasında aktarılarak süreklilik sağlanmaktadır.

Ziya Gökalp'in folklor ile ilgili bakış açısında gelenek etkin bir role sahiptir. Gökalp, daha önce de belirtildiği gibi folklorun incelediği halk kültürü ile ilgili terimlere bakışında ele aldığı iki boyut, sözlülük ve gelenekselliklerdir. Gökalp'e göre halk kültürünün kuralları yazılı olmayan ve nesilden nesile aktarılan geleneksel bir kültürdür. Halk kültürünün geleneksel boyutuna önem veren Gökalp, folklorun, "*Halk ananelerinden bahseden etnografya mebrasına "Halkiyat=Folklor" adı verilir*" şeklinde tanımlamasından folklorun, halk gelenekleri ile ilgilenen bir bilim dalı olduğu ifadelerini kullanmıştır (Şahin, 2013, 96-97).

Sözlü kültür ürünlerini, sözlü geçiş ile edinilir ve öğrenilir. Bunlar dikkate alındığında söz bir gruplandırma ölçüsü olarak kullanılmıştır. Bu ölçü, şöyle bir gruplandırma ile ifade edilebilir: Malzemesi tamamen söze; kısmen söze dayanan ve tamamen sözsüz olan ürünler. Birinci grubun içine atasözleri, bilmece, hikâye ve destanlar, masal ve türküler girebilir. İkinci grup kısmen söze dayalı olanlar, merasimler, inanç ve âdetler, seyirlik oyunlar, danslar ve şenliklerden oluşabilir. Üçüncü gruba sözsüz olan, mimarlık, el sanatları, giyim kuşam, yiyecek, vs. gibi geleneği olan unsurlar yer alabilir (Yıldırım, 1989, 17).

Halk biliminin biçimlerinin bazıları nispeten değişmeyen olgulardır, fakat gelinen durum ve değişkenlik karakteristik olarak sözlü geleneğin bir özelliğini ifade eder. Sözlü ve geleneksel formda folklor, çoğu durumda sözlü olarak iletilmekte ve kültürel bir toplumun, geleneği temel alan eserlerin paylaşılmasına hizmet etmektedir. Finlandiya Edebiyat Topluluğunun halk bilimi arşivinde türleri konusunda detaya girilmeden tanımlanan halk bilimi bölümlerine dayanan bir sınıflandırma sistemi bulunmaktadır. Bu sistemde el yazması materyaller bulunur. Araştırmacıların yeni materyal ve alanlara yönelmesi ile sistem gelişmiştir. Destanlar, şiirler, masallar, halk şarkıları, atasözleri ve diğerleri keşfedilmiştir. Bu sistem neticesinde Finlandiya, kırsal sözlü kültürünün büyük bir kısmında hakimiyet sağlamıştır (Harvilahti, 2014, 212).

Gelenek, ait olduğu toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için, üyelerin gönüllü katılımıyla var olur. Nesillerin değişmesiyle, geleneklerde de değişim meydana gelir. Dönemin ihtiyaçlarına, bakış açılarına göre gelenekler de dönüşüme uğrar. Ait oldukları toplumun üyeleriyle uyum içinde bulunmaları devamlılık açısından önemlidir. Bir yerde bir

insan topluluğu üyeleri arasında aynı dil, ortam ve tarih paylaşılması orada geleneğin varlığını gösterir (Yıldırım, 1991, 15-16).

Herhangi bir kültür unsuru ait olduğu toplumun, sosyo-kültürel yaşayışına dolaylı veya doğrudan katkıda bulunur. Sözlü kültür ortamı mahsulleri, *hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme, değerlere, toplum kurallarına ve törelere destek verme* işlevlerinin birini ya da birkaçını birlikte karşılayarak kültürün sürekliliğine ve işleyiş düzenine katkıda bulunmaktadır (Karataş, 2014, 140-141). Çalışma alanında sosyo-kültürel yapının işleyiş ve devamlılığı yapılan görüşmelerle dile getirilmiştir. Uygulamalı ve sözlü olarak farklılıklar olsa da nesilden nesile aktarımı devam eder. Yeni gelen nesil, kendi özü ve yapısını yeniden, ama öncekinden bağımsız bir şekilde kuramayacaktır. Önceki var olanı bir model olarak alır. Bunun diğer anlamı, toplumun devamlılığıdır. Çünkü toplumda her yeni nesil kendinden öncekilerden tümüyle farklı bir varoluş kazanmaz. Gelenek öz olarak “yeni”de varlığını sürdürmektedir (Arslan-Köktürk, 1999, 23). Dolayısıyla nesiller birbirinden bağımsız değildir. Sonraki nesiller yeni bir yapı oluşturulabilir, farklılıklar olabilir; ancak önceki nesillerin izlerini taşır.

5. FOLKLOR, KÜLTÜREL BELLEK VE DİN

Sözlü kültür ile din arasındaki sıkı ilişki önemlidir. Kültür ve din arasındaki ilişki Clifford Geertz’in dinin kültürel boyutu ile ilgili görüşlerine yer verilecektir. Geertz’e göre din tanımında “(1) bir semboller sistemidir, (2) insanlarda güçlü, yaygın ve uzun süre kalıcı ruhsal durumlar ve motivasyonlar oluşturacak biçimde hareket eder, (3) bunu başarmak için genel bir varoluş düzenine ilişkin kavrayışları formüle eder (4) ve bu kavrayışları öyle bir gerçeklik çehresiyle bezeler ki (5) ruhsal durumlar ve motivasyonlar eşsiz biçimde gerçekçi görünürler.” ifadelerini kullanmıştır. Ritüele, insanların iyi ve doğruya yönelik değerlerine, dünyayı anlamlandırmasına, gerçekliklere değindiği görülür (Geertz, 2019, 454-457).

Durkheim da dinin simgesel alanını incelemiş ve kültürel bellek açısından önemli bir yere sahip olan ritüelin işlevlerine değinmiştir. Durkheim’e göre ritüeller işlevsel olarak önem ifade eder. Bu işlevlerden ilk olarak, ritüelin grup dayanışmasını sağlamasıdır. Ritüel grup üyelerini bir araya getirir. Üyelerin birbirleriyle olan bağlarını, ortaklıklarını güçlendirerek dayanışmayı pekiştirir ve birey toplumsal bilinci bu süreçte kazanır. Diğer bir özellik ise, ritüel kolektif inançların ve cemaatin ahlaki değerlerinin ifadesini yansıtır. Bu değerler çeşitli semboller ile temsil edilir ve ritüelin merkezi olur (Münüşoğlu, 2017, 87-88). Ayrıca ritüel bu vesile ile kültürel belleği tazeleme, canlandırma ve hatırlatma fırsatı bularak nesilden nesile

aktarır. Buradan hareketle dini ritüellerin yerine getirilmesi yaşlı nesil tarafından daha önemli bir durum arz ederken genç nesilde daha esnek bir yapıya sahiptir. Ritüelin pratik açısından önem boyutu ile ilgili yaşlı nesil ve genç nesil arasındaki farklılıktan söz edilebilir.

Halk kültüründe geçiş dönemleriyle ilgili inanç, adet ve uygulamaların eski Türk kültürü ve inanç sistemleriyle ilişkisi bulunmaktadır. İslami kültür çerçevesine girmesiyle kültür Anadolu’da yeni bir boyut kazanmıştır. Adet ve inanmalar hayatın her döneminde halk üzerinde yaptırım gücüne sahiptir. Toplumsal ve kültürel değişiklikler adet ve inanmaların değişmesine neden olmakla birlikte adetler, önceki nesil ve sonraki nesiller arasında bağlantı kurar. Bugün uyulan ve eski geleneklerden gelen ritüel kökenli birçok inanç İslamiyet’in bir gereği gibi kabul edilerek sürekliliği sağlanmaktadır (Artun, 2001, 28). Örneğin, nazar için tütsü yakılarak dualar eşliğinde uygulanmaktadır. Konuyla ilgili örneklere günümüzde çalışma alanında rastlanmakta, uygulama kısmında genişçe yer verilmektedir.

Yazıya geçirilen “söz”ün kaybolmaması eylemin sürekli olarak tekrarıyla mümkün olmuştur. Anlatılan ve sürekli tekrarlanan olaylar dizisinin sonsuzda kaybolmaması için ortak kültürel unsurlar olarak tanınabilir ve hatırlanabilir örneklere dönüşmesiyle toplumsal bir bellek meydana getirilmiştir. Bu bağlamda dinsel bir aktarım belli örnekler üzerinden toplumsal belleğin ortaya çıkmasıyla inananların ortak bir dinsel kültürü yaşaması ve paylaşması sağlanmıştır (Tunç, 2020, 47). İslam da Kur’an’ı Kerim için “Allah’ın kelamı” ifadesinin bulunması, Hz. Peygamberin söz ve fiillerinin Müslümanlar aracılığıyla sözlü aktarılması dinde sözün önemini vurgulamaktadır. Hz. Peygamberin davranışları gözlem yoluyla ve sözleri de işitilerek sahabe tarafından aktarılarak devamlılığı sağlanmıştır.

Sözlü kültür geleneği ürünlerinde görülen İslami unsurların saygın kişilerin tutum, söylem ve davranışları toplumu büyük ölçüde etkilediği ve topluma yön verdiği görülür. Bu durumun İslamiyet’in öğrenilmesinde, öğretilmesinde ve özümsemesinde sözlü kültür geleneği ürünlerinin çocuk, genç veya yaşlı her yaşta insan için önemli bir araçtır (Bunsuz, 2021, 742). Çalışma alanında olduğu gibi geleneksel toplumlarda din adamları etkili bir role sahiptir. Özellikle önceki nesillerde din adamlarının halk arasında saygın bir otoriteye sahip olduğu ve düzeni sağladığına dair görüşler bulunur. Günümüzde ise bireyselleşme başta olmak üzere değişimin de etkisi ile nesiller farklılaştıkça din adamlarının da nesiller üzerinde eskisi kadar etkili olmadığı görülür.

Daha önce de ifade edildiği gibi bellekte yer eden bir yer ya da olay belleğe girişi ile bir ders, kavram ve sembolün aktarılmasını sağlayarak toplumsal düşünce sisteminin bir

unsurunu oluşturur (Assmann, 2015, 47). Hatırlama figürleri olarak ele alınan mekana bağlılık ile ilgili olarak yaşlı nesil dini pratikler için mekanın öneminden bahsetmişlerdir. Sosyal ilişkiler açısından din, ev halkı başta olmak üzere köyde yaşayan insanlar arasında dayanışma sağlayan bir unsurdur. İnsanların bir “kiliseye” ihtiyaç duyduğunu ifade eden Durkheim, bu ifadelerinde inananların düzenli bir sosyal organizasyona ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir (Yel, 2013, 151). Bu bağlamda önceki nesillerin dini pratikler için camiye olan bağlılığı daha yaygın iken günümüzde orta ve genç nesilde bu bağlılığın daha az görülmesi nesiller arasında düzenli organizasyona katılım bakımından farklılıkların meydana geldiğini gösterir.

Sık rastlanıldığı üzere köylü, ibadeti verili haliyle öncekilerden devralarak ibadet ile ilgili açıklamayı kendi özel inanış biçimine göre onaylar. Köylü dini merasimlerinde genellikle amel üzerine yoğunlaşmaktadır. Merasimlerdeki sembollerin açıklanmasına dair anlamlar arkasında anlam arayanların aksine köyde yaşayan nesillerde özellikle yaşlı kısımlarda orta yaş nesillerde kuralların düzenleyici nitelikleriyle, emir ve yasaklamalarla yapı-yapmalar setiyle ilgilenmektedir (Yel, 2013, 153). Özellikle yaşlı neslin küçük yaştaki çocuklara yasaklama ve korku için “Allah kafana taş atar” gibi ifadeler kullanması yapı-yapmalara bir örnek niteliğindedir. Yaşlı nesilde görülen yasaklama ve korku ifadelerine günümüzde pek rastlanmamaktadır. Bunun yerine açıklayıcı ifadelerle iletişim sağlanmıştır.

Toplumlar, kutsal ifadeleri ilk zamanlarda sözel olarak devam ettirip sonraki bir zaman diliminde yazıya aktarmalarına rağmen, daima ve halen günümüzde de *sözün* büyüklü yönünü günlük dinsel pratiklerinde devam ettirmişlerdir. Yaratıcıya yakarış ancak *sözün* samimiyeti ile bir anlam kazanmaktadır. Bu bakımdan dinsel metinlerin herhangi bir şekilde standart bir hale getirilmesi söz konusu olsa da sözlü kültür inananlar arasında etkinliğini devam ettiren bir iletişim biçimi olarak yerini alır. (Tunç, 2020, 53). Dua da sözlü biçimde ifade edilmektedir. Aynı zamanda çalışma alanında yaşlı neslin ifadelerinde din eğitiminin sözlü bir şekilde yapıldığı bilinmektedir. Dini eğitim veren hocaların sözlü olarak aktardığı kadar bilgi sahibi olmaktadır. Değişen zamanla yazılı kaynakların artması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, eğitim seviyesinin yükselmesi ile sözlü kültür ürünlerinin tamamı olmasa da, yazılı kaynaklar vasıtasıyla öğrenilmeye başlanmıştır. Ancak dini gelenek açısından önemli bir yere sahip olan sözlü kültür, etkili bir iletişim biçimi olarak varlığını sürdürür.

BÖLÜM II

B. NESİLLER ARASI FARKLILIK BAKIMINDAN SOSYAL VE DİNİ HAYAT

ÇALIŞMA ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Beydemir, Adana ilinde yer almakta olup, Karaisalı ilçesine bağlıdır. Beydemir köyü bağlı olduğu Karaisalı ilçesine 8 km mesafe uzaklıktadır. Adana şehir merkezine ise 58 km mesafe uzaklıktadır.

Beydemir köyü nüfusu 413 nüfuslu bir yerleşim yeridir. Konutlar genelde bir aile veya iki aileyi barındıran yapılardan oluşur. Çeşitli ziraat aletlerinin ve mahsullerinin depo edildiği evlerin alt kısımlarında yer alan bölümleri bulunur. Hayvanların barınması için evlerin yine alt kısmında olacak şekilde ahırlar bulunmaktadır. Beydemir’de evler genel olarak yakın mesafede yapılanmış olsa da dağınık olduğu yerler de vardır.

Beydemir’in geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarımda buğday, mısır, ayçiçeği, arpa, yer fıstığı ve çeşitli bahçelerin varlığı ile birlikte uğraş alanları benzerdir. İlçeye yakınlığı sebebiyle elde edilen mahsullerin pazarlaması da kolaylaşmaktadır. Tarım faaliyetlerinin yanında büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yaygındır. Halkın tarımla ilgili sulama işleri ile ilgilenen sulama kooperatifi vardır. Aynı zamanda kooperatifin süt alım merkezi olarak işlev görmesi hayvancılıkla uğraşan köylünün sütünü pazarlanmasını sağlamaktadır. Köyde bulunan zeytinyağı fabrikasının varlığı ile hem çevre köylerden hem de ilçe merkezinden gelen insanlarla faaliyet göstermektedir. Cami, düğün salonu, kahvehane gibi ortak alanlar bulunur.

Beydemir’de bir ilkokul ve bir de ortaokul bulunmaktadır. Çevre köylerden taşınmalı olmak üzere ilkokulda 59, ortaokulda 132 öğrenci ile eğitimi sürdürmektedir. Okulda tüm gün eğitimi verilmektedir. Taşınmalı eğitimin olması nedeniyle okulda yemekhane de mevcuttur.

Beydemir’e nesiller açısından bakıldığında yaşlı nesil çoğunluktadır. Orta ve genç nesil iş ve eğitim gibi nedenlerle il veya ilçe merkezine yaşamaktadır.

1. NESİLLER ARASI İLİŞKİ VE İLETİŞİM

Nesil ile ilgili çalışmalar sosyoloji literatüründe çoğunlukla kuşak kavramı ile ifade edilmektedir. Marshall nesil kavramını kuşak ile açıklamıştır. Bir kuşak, bir toplumun yaklaşık olarak aynı zamanlarda doğan üyelerinden oluşan yaş gruplarının bir biçimidir (Marshall, 2005, 439).

Belirli bir dönemde doğmuş kişilerin gelişim dönemlerinde deneyimledikleri sosyal, kültürel, politik olaylar ve teknolojik gelişmeler ile diğer gruplardan farklılaştıkları görülür. Bir grubun olaylara yönelik tepkileri, kendilerini ifade etme tarzları, hayalleri, istekleri, hedefleri ve motivasyon kaynakları nesilleri oluşturmaktadır (Göksel - Güneş, 2017, 810). Toplumsal yapıdaki gelişmeler ve değişimler nesiller arasında farklılıkları meydana getirir.

Karl Mannheim'in *The Problem of Generation* isimli eserinde nesiller üzerine yaygın bir çalışma yapmıştır (Karlı, 2018, 327). Bu denemesinde aynı nesilden insanları, kendilerinden önceki nesillere göre farklı bakış açılarına sahip olabileceklerinden bahsetmiştir (Bakırcı, 2010, 148-149). Yine Mannheim bu denemesinde toplumsal yaşamın hangi özelliklerinin nesillerin varlığından kaynaklandığını anlamının en iyi yolu, aşağıdaki özelliklere sahip olmasıyla anlaşılacağını belirtmiştir:

- (a) kültürel süreçte yeni katılımcılar ortaya çıkarken,
- (b) bu süreçteki eski katılımcılar sürekli olarak ortadan kaybolmaktadır;
- (c) herhangi bir kuşağın üyeleri, tarihsel sürecin yalnızca geçici olarak sınırlı bir bölümüne katılabilir ve
- (d) bu nedenle, birikmiş kültürel mirasın sürekli olarak aktarılması gereklidir;
- (e) nesilden nesile geçiş sürekli bir süreçtir (Mannheim, 1952, 292).

Buradan da anlaşılacağı üzere nesil sürekli bir akış içerisindedir. Yaşanılan çağ ve insanın zihin dünyası arasındaki ilişki Twenge'nin *insan yaşadığı çağa, babasından daha çok benzer* şeklindeki ifadeleri ile açıklanabilir (Twenge 2013'ten aktaran Karlı, 2018, 323). Her neslin kendine özgü deneyim biçimleri, alışkanlıkları, kültürü anlayış ve uygulama açısından farklılıkları vardır.

Orta ve yaşlı nesil genel olarak otoriteye saygı, geleneğe bağlı, kurallara uygun davranışlar göstermek, düzene uyumlu olmak ve yardımlaşma gibi değerlere sahip olmakla

birlikte nesiller açısından da önem arz eder. Yapılan görüşmelerde de hakim olan görüş bu yöndedir. Nesiller arası iletişim ve ilişkilerle ilgili olarak bir katılımcı:

“Değişiyor. Eski ile şimdi aynı değil ki. Eskiden saygı, sevgi çoktu. İletişim yönünden şu an daha rahat bir dönem var. Şimdi çocuklar istediklerini konuşabiliyor. Biz çocukken ailemizle özellikle de babamızla konuşamazdık. Baba korkusu vardı. Babamızın emrinden çıkmazdık. Sofra kurulurken mindelerini, suyunu her şeyi hazırlardık. Şimdi çocuğuma söylediğimde “ o eskidendi.” diyor. Eskiden çocuklara “gitme, yapma” denildiğinde yapmaz ve gitmezlerdi. Şimdi kendi bildiklerini yapıyorlar.”(Fatma, 50)

Fatma Hanım’ın otoriteye saygının hakim olduğu bir ortamda büyüdüğünü genç nesilde ise bu görüşün eskisi kadar etkili olmadığını ifade etmektedir. Çocuğu ile yaptığı konuşmasından da anlaşılacağı üzere yaşanan çağın da etkisi ile bakış açılarında farklılıkların olduğu görülmektedir.

“Eskiden aile içerisinde sevgi, saygı vardı. Şimdi ise saygının daha az olduğu görülüyor. Büyüklerimiz varken konuşmazdık. Sözüni kesmek, işlerine karışmak, karşı çıkmak bunlar olmazdı.

Aileler ve nesiller arasındaki iletişim de iyiydi. Çocuklar sokaklarda oyun oynardı. Akşam olduğunda sohbet ortamları olur, çocuklara hikayeler anlatılırdı. Şimdi herkes odasında vakit geçiriyor, belirli bir zamanda oturulur, konuşulursa iyi. Herkes kendi halinde şimdi.” (Yusuf, 65)

Yusuf Bey’in de otoriteye saygı bakımından genç nesile karşı eleştirel bir tutum sergilediği görülür. Nesiller arasındaki iletişim ve ilişkilerin değiştiğini vurgulayarak gruplarla yapılan oyun ve sohbet ortamlarından bireysel, kendi halinde vakit geçirilen ortamlara dönüştüğünü dile getirmektedir.

“Eski zamanın saygı bakımından daha iyi olduğunu düşünüyorum. Eskiden saygıya daha fazla önem verildiğini günümüzde saygı yönünden zayıf olduğunu düşünüyorum.

Nesiller arası iletişim dediğimizde eskiye göre çok daha iyi iletişim kuruyoruz. En azından ailemize duygu ve düşüncelerimizi çok rahat bir şekilde ifade edebiliyoruz, konuşabiliyoruz. Eskiden baba ile iletişim kurmak zor iken şimdi daha kolay.” (Ayşe, 23)

Ayşe Hanım da genç nesil bir katılımcı olarak, gençleri saygı bakımından zayıf bulduğu görülmektedir. Ancak iletişim ve ilişkilerle ilgili olumlu bir değişim ve dönüşümün

olduğunu ifade etmektedir. Nesiller arasında kurduğu iletişim ve ilişki ile ilgili kolaylığı ve memnuniyeti dile getirmektedir.

Nesiller arasındaki iletişim ve ilişkilere yönelik bir değişim ve dönüşümün olduğu görülmektedir. Orta ve yaşlı nesil, genç neslin iletişim ve ilişkilere yönelik tutumlarına karşı eleştirel bir bakış açısına sahiptir. Saygı açısından genç nesil de eksikliklerin olduğu kanaatindedir. Genç nesil katılımcılar da saygı bakımından zayıf olduklarını düşünseler de iletişim kurma ve ilişki yönünden daha iyi bir dönemde yaşadıklarını ifade etmektedirler. Orta yaş nesilde de çoğu katılımcının yaşlı nesile göre daha rahat iletişim kurduğuna dair görüş belirten katılımcılar bulunmaktadır. Özetle saygı bakımından üç nesilde eleştirel bir bakış açısına sahip olduğu görülür. İletişim ve ilişki ile ilgili genç ve orta yaş neslin olumlu bir tavır, yaşlı neslin ise eleştirel bir tavır sergilediği görülür.

2. AİLE

Aile insanlık tarihinin en eski ve en temel kurumlarından birisidir. Evlilik, süt veya kan bağı veya evlat edinme gibi diğer yasal yollarla oluşan ve birbirine bağlı karı, koca çocuklar, kardeşler arasında karşılıklı toplumsal rollerle, ortak bir duygu, düşünce ve ilişkilerin var olduğu en küçük toplumsal birliktir (Kirman, 2016, 15).

Dini hayatın merkezi olarak aile, toplumun dini hayatındaki gelişmelere de kaynaklık eder. Geleneksel toplumda dinsel fenomenlerin aktarılma ve içselleştirme mekanı olan ailenin, modern toplumda değişen yapısal özellikleriyle birlikte bu işlevinde de bir farklılaşma ortaya çıkmıştır (Çelik, 2009, 26). Geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına dönüştüğü görülür. Çalışmada katılımcılar küçük yaşta ve sürekli dini eğitim aldıklarını şu an ise dini eğitim için ailelerin yeteri kadar önem vermediğini ve dini uygulamaların yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Dini inançların maneviyattan yoksun olduğu dile getirilmektedir.

Fonksiyon bakımından bazı topluluklar arasında farklılıklar olmasına rağmen tarihsel süreç içerisinde her toplum, kendi kültürel ve ekonomik yapısına uygun bir aile biçimi meydana getirmiştir. Aile, toplumsal sınıflara, toplumsal tabaka ve toplumun alt gruplarına göre değişim gösterir ve farklılaşır (Merter, 2013, 300). Ortaya çıkan bu farklılaşmayı Giddens şu şekilde özetlemiştir:

- Geniş aile ve diğer akrabalık gruplarının etkileri azalmaktadır.
- Eşin serbestçe seçilmesi yönünde genel bir eğilim vardır.

- Evlilik ve aile hayatındaki kararlarda, kadınlar eskisine göre daha etkili bir role sahiptir.

- Akraba evlilikleri azalmaktadır.

- Cinsel özgürlükler kapalı toplumlarda dahi yaygınlaşmaktadır.

- Çocuk haklarının artma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir (Giddens 2000'den aktaran, Sevinç, 2008, 90-91).

Aile yapısal olarak değişerek varlığını devam ettirmeyi sağlamıştır. Ailenin çeşitli tipleri vardır. Konuyla ilgili olarak ve katılımcıların geniş aile ve çekirdek aile tipleri ile ilgili görüşleri ele alınacaktır.

“Bir ev içerisinde farklı odalarda aileler yaşardı. Nene ve dedenin yanında anne baba çocuklarını sevemez ve sevgi sözcükleri söyleyemezdi. Doğru karşılanmazdı.

Ev içerisinde kararlar alınırken genellikle babanın sözü geçerdi. Baba ne derse odur. Çocuklara söz hakkı düşmezdi. Ama şimdi öyle değil. Çocuklar babalarıyla konuşabiliyor ve birlikte karar alabiliyorlar.” (Sultan, 71)

Sultan Hanım'ın ifade ettiği gibi geniş aile tipinin yaygın ve erkek otoritesinin hakim olduğu görülür. Katılımcının bu ifadelerine Freyer'in baba hakimiyetine dayanan büyük aile, oğulları evlense de babanın buyruğu altında yaşadığı ve oğullarını eşlerinin artık kendi ailelerinin bir parçası haline geldiği bir aile biçimidir (Freyer, 2016, 66-68). Buradan hareketle katılımcının ifadeleri ile Freyer'in ifadelerinin benzerlik gösterdiği söylenebilir.

“Şimdiki aile yapılarına baktığımda anne ve babanın otoritesinin zayıfladığını düşünüyorum. Çocuklar özgüvenli olsun derken otorite zayıfladı. Özgüvenli çocuklar aile içerisinde daha fazla söz hakkına sahip oluyor. Bu da otoritede boşluk oluşturuyor. Eskiden saygı daha fazlaydı.” (Ali, 38)

Ali Bey aile içerisinde otorite boşluğu oluştuğuna dair düşüncelerini belirtmiştir. Özgüvenli çocuk yetiştirmek, aile yapısında meydana gelen değişmelerin sebeplerinden biri olarak kabul edilebilir. Orta yaş neslin geniş aile tipinden çekirdek aile tipine dönüşmesi ile aile yapısında rollerin değiştiği görülmektedir. Gelişen, değişen şartlar ve modernleşmenin etkisiyle geleneksel davranış biçimlerinde değişiklik söz konusudur. Geleneğin belirgin rol

oynadığı aile yapısında zihniyet değişiminin meydana geldiği görülür. Yaşanılan çağ ile birlikte geleneğin de etkisiyle yeni bakış açıları ortaya çıkmaktadır.

“Evet değişmeler olmuştur. Eskiden aile denildiğinde geniş bir aileyi kapsarken artık çekirdek aileye dönüşmüş bir yapıdan söz edilebilir. Çok nadir geniş aile tipine rastlanıyor artık. Eskiden geniş aile yapılarında kararlar genellikle aile büyüklerine aitti. Çünkü nene-dede, anne-baba, amca-yenge gibi birden fazla aile bir arada yaşadığı için herkes karışabiliyordu. Şu an çekirdek aile yapısı hakim iken anne-baba ve çocuklar söz hakkına sahip olup, birlikte kararlar alabiliyorlar.

Geniş aile yapısı dışındaki ailelerde ise baba ne derse o geçerli olurmuş. Kadına pek söz hakkı verilmezmiş. Şimdi ise kadınlar da söz hakkına sahip ve düşüncelerini ifade edebiliyor. Eskiden baba ve az da olsa anne faktörünün söz sahibi olduğu, çocuklara söz hakkının tanınmadığı bir aile yapısının olduğunu düşünüyorum. Şimdi ise ailede herkesin söz hakkı bulunuyor. Yine anne- baba faktörü etkili ama çocuklar da fikirlerini ifade edebiliyor. Şu anki dönemin çok daha iyi olduğunu düşünüyorum. Aile içerisinde söz hakkına sahip olmamız ve bununla birlikte bize de saygı duyulduğunu hissetmek daha özgüvenli bir birey olarak var olmamıza neden oluyor. Böylelikle bireyler kendilerini buluyor.” (Elif, 23)

Elif Hanım'ın aile yapısındaki dönüşümden memnun olduğu görülür. Geniş aile tipinden çekirdek aile tipine geçişle birlikte aile yapısında rollerin değişmesi özellikle kadın ve çocukların aile içerisinde söz hakkına sahip olması, kararlar alınırken fikirlerini beyan etmeleri ile ilgili değişimleri olumlu bulmaktadır.

“Bir evin erkek çocukları aynı evde yaşarlar. Bir evde birkaç aile yaşardı. Kızı olan ailelerde yine köyden biri ile evlendiriyordu. Dışarı gitmek yoktu. 80'lerden sonra şehre çalışmaya gidenler oldu. Şehre gittikten sonra köy dışı evlilikler başladı.

Eskiden aile içerisinde kadınların ve çocukların söz hakkı olmazdı. Şimdi daha iyi söz hakkına sahibiz, her şeyi konuşabiliyoruz. Hatta bazı ailelerde kadınlar daha fazla söz hakkına sahip.”(Zeynep, 47)

Zeynep Hanım'ın geniş aile yapısına vurgu yaptığı görülür. 80'lerden sonra çalışma alanının dışından evliliklerin başladığını dile getirmektedir. Değişen şartlar ve şehirde iş olanaklarının varlığı ile bu durumun değiştiği görülür. Genç nesilde ise özellikle eğitim seviyesinin yükselmesi gibi çeşitli nedenlerle şehir dışından evlilikler de yapılmaktadır.

Araştırma alanında geniş aile tipinden çekirdek aile tipine değişim ve dönüşümün olduğu görülmektedir. Günümüzde çalışma alanında çekirdek aile tipi yaygındır. Çekirdek aile tipine geçişle aile içerisinde ilişkiler ve rol algıları da dönüşmüştür.

Orta ve yaşlı nesilde anne, babaya göre çocuklarla daha rahat iletişim kurmaktadır. Hatta aile içerisinde bir köprü vazifesi görmektedir. Orta ve yaşlı nesil değer açısından eleştirel bakış açısına sahip olduklarını ifade etmektedirler. Genç neslin saygı bakımından yetersiz olduğunu ifade eden katılımcılar da vardır. Birkaç aile aynı evde yaşadığı zaman birbirlerini idare edebildiklerini, anlayışlı davrandıklarını ifade etmektedirler. Günümüzde ise geniş aile ile yaşamanın anlaşmazlıklar doğuracağını dile getirdiler. Bunun yanı sıra orta yaş nesilden katılımcıların çekirdek aile yapısı hakkında olumlu bir düşünceye sahip oldukları görülür. Genç nesil ise aile yapısındaki bu değişimin olumlu yönde olduğunu ifade etmektedir. Aile içerisinde söz hakkına sahip olmak, kendi kararlarını alabilmek ile ilgili memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Aile içerisinde kadının var olması ile ilgili değişim genç nesil tarafından kabul görmüştür. Eğitim seviyesinin yükselmesi, teknolojinin gelişmesi ve kimliklerini oluşturma ve birey olarak kabul görmeleri topluma yeni bir boyut kazandırmıştır.

Değişim ve dönüşümle katılımcıların da belirttiği gibi eş seçiminde, aile içerisinde kadının ve çocuğun yeri, akraba evliliklerinde azalma ve köy dışı evliliklerin başlaması ile aile yapısında da değişimler olmuştur. Özetle toplum yapısında meydana gelen değişimlerle aile kurumunda aile içi ilişkilerde ve alınan kararların belirlenmesinde, anne-baba ve çocukların rollerinde de değişimler meydana gelmiştir. Aile içerisinde değişen anne-baba rollerinin nesiller arasında ortaya çıkan bir zihniyet değişimi olarak ifade edilebilir. Değişen aile yapısı ile babanın otoritesi veya bazı katılımcıların ifadesiyle baba korkusu belli bir düzeyde değişmiş olsa da babanın egemenliği halen devam etmektedir.

3. DİNİ İNANÇ VE PRATİKLER

Dini inanç ve pratikleri, sosyo-kültürel bir ortamda var olan dini tecrübenin yapısal unsurlarındandır. Dini tecrübe dinamik bir karaktere sahip olmasından dolayı tarihi ve sosyolojik olarak dinler ve dini hayat, toplum ve kültür ortamında, çeşitli iç ve dış etkenlere göre şekillenebilir ve değişime uğrayarak yeni formlara dönüşebilir. Dini tecrübenin, bir insan ve toplum hayatında ya da tarihi ve kültürel ortamda bulunduğu şekilleri sosyologlar çeşitli biçimlerde ifade etmişlerdir. J. Wach'ın, dini tecrübeyi objektifleşme yönlerini; dini

tecrübenin teorik anlatımı (akide), pratik anlatım (ibadet), sosyolojik anlatım (dini cemaat veya topluluk) şeklinde sınıflandırmıştır (Günay, 2020, 233-238).

Dini anlamda inanç, bütün dinlerde veya inanç sistemlerinde kabul edilmesi, bağlanması gereken ilkeler ve kurallar bütünüdür. Aynı zamanda bir bireyin geleneksel değerlere, maneviyata ve kanunların meşruluğuna inanma ve benimseme derecesinin bir göstergesi olarak kabul edilir (Kirman, 2016, 149). Her din ayrılmaz bir parçasını teşkil eden birtakım temel inançlara dayanmaktadır. Dine has olan bu inançlar o dine inananlar arasında bir köprü vazifesi görür ve ortak bir bağ kurar (Günay, 2020, 238).

Din yalnızca inanç alanıyla sınırlı kalmamakta, bir dizi davranış örüntüsüyle kulluğun göstergelerine işaret etmektedir (Subaşı, 2018, 42). Dini tecrübenin davranış örüntüsü yani eylem olarak yansıyan boyutu ibadettir. İbadet, dini açıdan insan hayatını düzenleyen ve insana yol gösteren bir işleve sahip olması ile birlikte aynı inancı paylaşan insanlar arasında birleştirici ve bütünleştirici bir işleve de sahiptir (Kirman, 2016, 142). İbadet, yerine getirilenler tarafından ortak bir inanca sahip olmayı ve ibadetlerle dini inancın canlılığını korumayı, devam ettirilmesinde ve artırılmasında önemli rol oynamaktadır (Günay, 2020, 247).

Dinin toplumsal boyutunun sosyal hayata yansımaları ile diğer insanlara iletişim ve etkileşimde bulunmasını sağlar. Sosyal hayatta dini öğretilerin görünürlüğü insanların tutumuyla ilgilidir. Dini değerler sosyal hayata yansıdığı anda dindarlıkla ilgili durumlarının görünümü de sağlar. Dindarlığın temel göstergelerinden birisi olarak kabul edilen ibadetlerin yapılması hususunda inananların farklı tutum ve davranış sergiledikleri bilinir (Bakırcı, 2010, 174). Çalışma alanında yaşlı ve orta nesilde geleneksel halk dindarlığı hakimdir. Bu dini yaşayışta genellikle halk kültürü içinde köklü ve kalıplaşmış unsurların egemenliği söz konusudur. Bu dini yaşayış içerisinde Müslüman topluluklar üzerine yapılan çeşitli tarihi ve sosyolojik araştırmalar genellikle dini hayatın şu boyutlardan oluştuğunu göstermektedir; Kur'an ve Sünnetle belirlenen esaslara dayanan inanç ve pratikler, İslam âlimlerinin geliştirdikleri konular, tasavvuf ve tarikatların etkileri, halkın eski inançlarından arta kalan veya çeşitli etkileşimler sonucu başka kültürlerden alınan, kısmen veya tamamen toplum tarafından dini bir renk verilmiş inanç ve uygulamalar yer almaktadır (Günay 1999'dan aktaran Subaşı, 2018, 105). Yaşlı ve orta nesil katılımcıların da ifade ettiği gibi geleneksel toplumun belirgin özelliklerinden "din adamı" en büyük manevi ve sosyal otoriteye sahiptir (Günay, 2020, 396). Katılımcıların da ifadelerinden çalışmada dini eğitimin ve

hocaların önemli bir yere sahip olduğu anlaşılacaktır. Genç nesilde ise daha çok tranzisyonel dindarlık görüşlerinin hakim olduğu söylenebilir. Geleneksel ve modern dindar arasında yer alan ve sosyo-kültürel anlamda tranzisyonel (geçiş) bir yapı arz eden dindar tiplmesi ile geleneksel ve modern arası bir biçim oluşturmaktadır. (Yapıcı, 2018, 27). Aslında son yıllarda orta yaş ve genç nesil için tranzisyonel dindarlık ifadesini kullanmak yanlış olmayacaktır.

Grace Davie'in *din, basit bir şekilde hayat tarzı ve kişisel tercih meselesinin dışında bir şey değildir* sözü dinin gelenek ve içsel süreç ile birlikte gündelik hayat içindeki yeri ve etkisine dair görüşlerini yansıtmaktadır. Din gündelik hayatın pratikliğinde aranır (Karlı, 2018, 340). Çalışma alanında yaşlı neslin hakim olduğu görüşte bu yöndedir. Yaşlı nesile göre dini pratiklerin gündelik hayat içerisinde daha çok yer aldığı ifade edilmiştir. Haram- helal, kıyafet yönünden daha dikkatli olduklarını zamanla serbest bir hal aldığını dile getirmişlerdir. Düşün gibi gelenekle ilgili görüşlerinde de dini hassasiyetlerinin son yıllara göre daha fazla olduğu ve uygulandığına değinmişlerdir.

Din, geleneksel yapılarda toplumsal yaşantıya anlam kazandırır, ne yapılması gerektiği ile toplumu yönlendirir ve kişinin tutum ve davranışları üzerinde büyük etkiye sahiptir. Modernite ile dönüşüme uğradığı görülür. Özellikle dinin kişisel bir alana indirgenmesi ile bu görüş desteklenmektedir. Cemaat şeklindeki ibadet şekillerinden kişisel alana doğru bir dönüşümün olması buna örnektir (Subaşı, 2018, 52-53). Katılımcılar da bu konu ile ilgili fikirlerini dile getirmişlerdir.

“Eskiden hocamız olurdu. Dini bilgileri anlatan hocamız vardı. On beş tatilde okullar ara verince hocaya giderdik. Diğer zamanlarda da okula giden okula, hocaya gitmek isteyen hocaya giderdi. İslami yönden inanç çoktu. Şimdi Müslümanlık çok ama inanç yok. Herkes dini emirleri biliyor ama saygı az. Nesiller değişip gidiyor. Bizim zamanımızda hacca gitmek zor, giden sayısı da azdı. Kudreti yeten kişi hacca giderdi. Umre bilinmezdi. Umreye gidilmezdi ama şimdi herkes biliyor, gidiyor. Namaz kılınır, teravih kılınırdı. Geçmişte de şimdiki zamanda olduğu gibi namaz kılan da vardı, kılmayan da vardı.” (Hürü, 77)

Hürü Hanım da dini inanç ve dini pratik yönünden nesillerin değiştiğini ifade etmektedir. Dini eğitim için okula gitmek isteyenlerin okula, gitmek istemeyenlerin ise hocaya gittiklerini belirtmiştir. Dini eğitime ağırlık verilen bir dönem olduğu anlaşılmaktadır. İnanç bakımından genç nesli beğenmediğini, maneviyat bakımından eksik bulunduğunu belirtmiştir. Hac uygulamasının herkes tarafından yerine getirilememesini, ekonomik ve ulaşım koşullarına bağlı kılmıştır. Maddi durumu olan sınırlı sayıdaki kişilerin hac ibadetini

yerine getirdiğini vurgulamaktadır. Umre ibadetinin bilinmediğini zamanla gelişen şartlarla haberdar olduklarını dile getirmiştir. Umre ibadeti ise yaygın olarak yerine getirilmeye başlanmış ve çoğunluğun devam ettirdiği bir uygulama halini almıştır.

“Eskiden camilere namaza giden sayısı fazlaydı. Şimdi ise yok denecek kadar az.

Biz dini bilgileri öğrenmeye yaz tatilinden ziyade yarıyıl tatilinde de giderdik. Eskiden kız istemede dindarlığı ile ilgili sorular sorulurdu. Şimdi ise maddiyata yönelik sorular soruluyor.”(Emine, 39)

Emine Hanım’ın camide namaz ibadetinin daha yaygın olduğunu ifade etmiş. Buradan hareketle cemaatle yapılan ibadetlerin bireysel olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Kız isteme töreninde dindarlığa önem verildiğini şu an ise maddiyata yönelik bir dönüşüm olduğu görülmektedir. Böylelikle ekonomik düzey dini pratiklerde bir dönüşüme neden olmuştur.

“Eskiden daha çok önem verilirdi. Küçük yaşta namaz kılmaya, oruç tutmaya başladık. Şimdiki çocuklarda namaz kılmayı, Kur’an okumayı öğrendiler ama uygulama yok, yerine getirmiyorlar.”(Hatice, 45)

Hatice Hanım, orta ve yaşlı nesilde dini inanç ve pratiklere daha çok önem verildiğini genç nesilde yeteri kadar önem verilmediğini dile getirmiştir. Küçük yaşta dini eğitimi öğrenmeye ve uygulamaya başladıklarını genç neslin ise bildikleri halde uygulamadıklarını belirtmektedir.

“Beydemir’de yaşayan nesiller arasında dini inanın eskisi kadar kuvvetli olduğunu düşünmüyorum. Eskilerde büyüklerden öğrenilen cennet- cehennem kavramı insanların dini görevlerini yerine getirmeleri açısından etkili olurken, şimdilerde etkili olduğunu düşünmüyorum.”(Betül, 20)

Betül Hanım’ın dini kavramların inanış ve uygulama açısından etkili olduğunu belirtmiştir. Orta ve yaşlı nesil gibi genç nesile eleştirel bir yaklaşım söz konusudur. Kavramların dini boyutu ile ilgili etkisini orta yaş nesilden bir katılımcı da “Anne babalar da korkutur, şöyle günah böyle günah diye uyarırdı. Biz çocukken “Allah kafanıza taş atar.” derlerdi. Gerçekten atacağını düşünürdük. Şimdi ki çocuklar böyle söylendiği zaman korkmuyorlar. Allah’ın nerede olduğu ile ilgili sorular soruyorlar veya hadi atsın gibi cevaplar verebiliyorlar” anne ve babasının bu ifadelerle korkuttuklarını ve inandıklarını dile getirmiştir.

“Eskiden dini inançlarımıza ve uygulamalarımıza verilen değer şimdi yok ne yazık ki. Dini inançlarımıza yüklenen anlamlar değişti. Değer verdiğimiz inançlarımız şu an içi boşaltılmış bir anlama sahip. Örneğin oruca yüklenen anlam şimdiki zamanda açlık olarak ifade ediliyor. Ama eskiden kıymet verir, saygı gösterirdik. Eskiden dini eğitim daha iyiydi. Küçük yaşta dini bilgileri öğrenirdik. Şimdi ise dini eğitimde geç kalıyoruz. Okullarda ilkokulda dini eğitime başlanması gerektiğini düşünüyorum.” (Elif, 45)

Elif Hanım dini eğitimin eksikliğinden yakınmış ve dini inanç ve uygulamaların anlam kaybına uğradığını ifade etmiştir. Katılımcılar genel olarak oruç ibadetinde Elif Hanım’ın da ifade ettiği gibi anlamının, kıymetinin bilinmediğinden yakınmaktadır. Yaşlı nesilden bir katılımcı küçüklüğünde ve yetişkinlik döneminde bütün oruçların tutulduğunu şimdi ise hastalık veya başka bahanelerle oruç ibadetinin aksatıldığını dile getirmiştir. Orucun anlam olarak ve uygulama olarak nesiller arasında farklılıklara neden olduğu görülmektedir.

Kimi katılımcılar din ve aile arasındaki bağın nesiller üzerindeki etkisini dile getirmiştir. İnanç ve ibadet bakımından aileler büyük bir role sahiptir. Ailenin dini eğitim seviyesinin ve dindarlık boyutunun yüksek olması ile nesillerin de bu doğrultuda dini tutum ve davranışlarının oluşacağı ifade edilmiştir. Dini inanç ve ibadetlerin yerine getirme konusunda hassas davranılan bir aile de büyüyen çocukların dini tutumlarında çok fazla farklılıkların olmayacağı dile getirilmiştir. Genel olarak oruç ibadetinin yerine getirildiğini ve namazı eda etmekte farklılıkların olduğu görülür.

Yapılan görüşmelerde çoğu katılımcı cemaat şeklinde yapılan ibadetlerde değişimden bahsetmektedir. Vakit namazlarının camide eda edildiğini, zamanla bu durumun değiştiğini ifade etmiştir. Camide cemaat şeklinde eda edilen vakit namazlarının yerini ise Perşembe günü yatsı namazlarının eda edilerek devam ettiği anlatılmaktadır. Son yıllarda ise Perşembe akşamlarının da cemaat şeklinde eda edilmediğini genel olarak Cuma ve bayram namazlarının cemaat şeklinde yerine getirildiği belirtilmiştir. Zamanla iş olanaklarının çeşitlenmesi ile toplu ibadet şekillerinde dönüşümün olduğu ve çoğunlukla bireysel olarak yerine getirildiği ifade edilmiştir. Son yıllarda anlaşılacağı üzere çalışma alanında bireyselleşen dindarlık hareketleri görülür. Daha önce cemaat şeklinde yapılan ibadetler artık bireyselleşmiş dönmüştür. Dünyevileşmenin dindarlık görünümünü farklılaştırmasının bir örneği olarak ifade edilebilir.

Katılımcılar, kadınların düğün törenlerine giderken eşarplarının ön tarafından saçlarının bir kısmını çıkararak başörtüsü taktıklarını ifade etmişlerdir. Başörtüsünü böyle takmalarının sebebini de “o zaman herkes böyle takıyordu” ifadeleri ile dile getirmektedirler.

Giyim tarzları çoğu kez bireysel farklılıktan ziyade, toplumsal hareket ve sosyo-kültürel yapıdan etkilenir. Kimlikle uyum içinde davranış tarzları, içinde bulunulan ortamlardan etkilenir, farklı ortamlar ve yerlerde uygun davranışları sergileyebilmesi beklenir. Bireyler, görünüşlerini ve davranışlarını bulunduğu ortamın algısal taleplerine göre şekillendirirler (Özbolet, 2017, 272). Orta yaş neslin de dinin bir emri olan başörtüsü ile ilgili görünüşlerini dönemin sosyo-kültürel yapısına göre şekillendirdiği söylenebilir. Son yıllarda genç nesilde de bu gibi görünüşlere rastlanmakta veya farklı başörtüsü şekilleri de kullanılmaktadır. Buradan hareketle din ile sosyo-kültürel yapı arasında tek yönlü ve tek boyutlu bir ilişkiden söz edilemez. Çünkü yer ve duruma göre din, bazen sosyo-kültürel yapıyı şekillendirirken bazen de sosyo-kültürel yapı din anlayışlarını yönlendirici ve biçimlendirici bir işlev üstlenmektedir (Yapıcı, 2018, 24).

Toplumun kültürel yapısı veya o dönemin başörtüsü algısı ve katılımcıların “o zaman herkes böyle takıyordu” ifadeleri dini öğretilerin gündelik hayata yansımalarının bir göstergesidir. Saçın bir kısmını gösterecek şekilde başörtüsü kullanılması ve o dönemde yaşayan nesiller tarafından kabul gören başörtü şekli kültürel yapının dini tutumlara uydurularak yaşandığını göstermektedir. Namaz ibadetini gerçekleştirilirken saçlar tamamen, görünmeyecek şekilde kapatılır. Ancak gündelik hayatta dönemin kabul edilen şekliyle kullanılır. Günümüzde gündelik hayatta saçların tamamen kapatıldığı başörtü şekli kullanılmaktadır. Görüldüğü gibi zamanın kültürel yapısına göre dini anlama, algılama ve uygulamada farklılıklar meydana gelmektedir.

Katılımcılar kitle iletişim araçları, internet gibi imkanların geliştiğini bu yüzden dini bilgilere erişim imkanlarının arttığını dile getirmektedirler. Orta yaş katılımcılar da televizyon yayınlarından Kur’an öğrenebildiği ve dini bilgilere erişim sağlanabildiğini belirtmişlerdir. Genç nesil için bu imkanların avantaj olduğunu ama uygulama konusunda yetersiz oldukları ifade edilmiştir. Yaşlı nesil ise “oda” adını verdikleri yerlerde dini eğitim almakta ve hocalarının anlattığı kadar bilgiye sahip olmaktadır. Aldıkları eğitimin iyi olduğunu ve uygulama konusunda önem ve özen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Orta yaş nesilde ise camide din eğitimi almışlardır. Uygulama ile ilgili özen ve önemin verildiğini ancak iş olanakları ve değişen şartlarla özellikle cemaat şeklinde eda edilen uygulamalarda azalma olduğu görülmektedir. Genç nesilde ise dini eğitim için Kur’an kursu, cami, kitle iletişim araçları(dini eğitim veren çeşitli kanallar) ve internet imkanları ile bu bilgilere daha kolay erişilebildiği bilinmektedir. Görüldüğü gibi çeşitli imkan olanaklarının var olması ve değişen şartlar nesiller arasında da dini algılama ve uygulama bakımından farklılıkların olmasına

neden olmaktadır. Yaşlı nesil geleneksel bir yapı içerisinde ve kısıtlı imkanlarla anlatılanı kabul ederek büyüyen bir nesil olduğu söylenebilir. Orta yaş nesil ise televizyon yayınları ve eğitim seviyesinin yükselmesi ile yaşlı nesile göre biraz daha gelenekselin dışına çıkmıştır. Genç nesil ise çeşitli imkanlara sahip olması, istediği bilgiye ulaşabilmesi, sorgulamak ve düşünmek açısından iki nesile göre farklılık göstermektedir.

Yaşlı nesilden bir katılımcı “Eskiden sevabı çok diye sırayla ezan okunurdu” ifadelerini kullanmıştır. Son yıllarda merkezi sistemden ezan okunması ile bu uygulamada da değişiklikler meydana gelmiştir. Başta merkezi sistemle ilgili eleştirel bir tutum sergilense de zamanla bu değişime karşı çıkılmamaya başlanmıştır. Bireylerin ezan okumanın sevabı ile ilgili tutumların değiştiği ve buradan hareketle tutum ve davranışlardaki zihniyet değişimi meydana geldiği görülür.

Çalışma alanında katılımcılarda hakim olan görüş dinin pratik boyutuna verilen önemden anlaşılmaktadır. Yaşlı ve orta nesil, genç nesil ile ilgili uygulama konusunda yetersiz olmasından dolayı eleştirel bir tutum sergilemektedir. Nesiller arası farklılık dinin pratik boyutunda belirgin olarak görülmektedir.

4. HALK İNANÇLARI

Tarih boyunca insanlar birtakım varlıklara ve güçlere inanmışlardır. Kendileri dışında canlı veya cansız varlıkların taşıdığını düşündükleri doğüstü güçler karşısında heyecan, korku ve çaresizlik gibi duyguları genellikle yüce bir varlığa inanma şeklinde ifade etmişlerdir. İnsan yaratılış itibarıyla doğasında bulunan inanma duygusu ile doğru yönlendirildiğinde, sahip olduğu potansiyeli fark ederek kullanmayı, diğer yandan korku ve çaresizliklerden kurtulma yollarını göstermesiyle daha mutlu ve güvenli bir dünya inşa etme imkanı sağlamıştır. Böylelikle toplum içinde kimi zaman korkudan, kimi zaman çaresizlikten, kimi zaman da rastlantı sonucu ortaya çıkan ve genellikle halkın kültürel değerlerine bağlı inanışlar vardır. Nesilden nesile aktarılan bu inanışlar kimi zaman dini bir kural kadar etkili ve zorlayıcı etkilere neden olmaktadır. Toplum içerisinde kökleşmiş bir şekilde ve kalıcı olarak ortak bir zihniyet oluşturan bu inanışlara halk inançları adı verilir (Albayrak- Çapcıoğlu, 2011, 207-208).

Kitleler bünyesinde, bazı çevreler özellikle bu inanışlara eğilimlidirler. Bölgede yaşayan topluluklarda din ile sosyo-kültürel yapılar ve değişimler arasındaki karşılıklı bir ilişkinin var olduğu söylenebilir. “Din” olgusu toplumların siyasi, ekonomik ve toplumsal

hayatlarına etki eder. Aynı zamanda topluma şekil veren önemli bir değişkendir (Güleç-Bilgin, 2018, 104). Buradan hareketle sözlü kültüre dayalı yerel âdetler, mistik ve büyüsel öğelerle İslâmî öğelerin iç içe girdiği bir tür halk dindarlığı güçlü bir şekilde egemendir ve halkın yaşam tarzı ve kültürü ile işlevsel bir biçimde bütünleşmiş bir durum arz etmektedir (Arslan, 2003, 25). Mensching'in *eski bir inanç, yeni bir din tarafından mağlup edilmiş, ancak inatla eski inanç muhafaza edilmiştir* sözleri toplumun içinde gerçekleşen bütünleşmenin bir ifadesidir (Mensching, 2012, 154). Günay'ın dini hayatın boyutları arasında yer verdiği; halkın eski inançlarından beri birtakım özelliklerini devam ettirerek veya çeşitli etkileşimler neticesinde farklı kültürlerden alınan, kısmen veya tamamen toplum tarafından dini bir şekil almış inanç ve uygulamalar, Mensching'in sözlerini açıklar niteliktedir. Mülakatlar ve katılımlı gözlemlerle halk inançları ile ilgili düşüncelere ve bu inanışlara yönelik nesillerin tutumu ele alınacaktır.

“Eskiden daha çok muska yapılırdı. Özellikle kız isteme durumlarında birden fazla kişi istediği zaman muskaya başvururlardı. Şimdi yok tabi kimse yapmıyor. İçtiğin su kabın, kullandığın su kabına muska bırakılmış.

Nazar için üzerlik tütsüsü yaparım. Eskiden de yapardım, hala devam ediyorum. Özellikle ahırdaki hayvanlarım için hala devam ettiriyorum.”(Gülsüm, 45)

Gülsüm Hanım'ın ifadelerinden anlaşılacağı üzere muskaya olan inanç devam etmemektedir. Evlilik ile ilgili durumlarda muskaya başvurulduğunu dile getirmiştir. Orta ve yaşlı nesil katılımcılar genel olarak evlilikle ilgili meselelerde muska inancı uygulandığını belirtmişlerdir. Nazara inandığını ve tütsüleme gibi uygulamalara halen devam ettiğini ifade etmiştir.

“Kur'an-ı Kerim şifadır. Kur'an'da bulunan şifa ayetlerinden muska yazılırdı. Eskiden çoktu, şimdi ise inanan yok. Kötülük için yapan da vardı. İyilik için yapan da vardı.

Nazar haktır. Ölüm hak olduğu gibi nazar da haktır.”(Hayri, 55)

Hayri Bey Kur'an'ın şifa olduğunu, bununla ilgili muskalar yazıldığını ve inanan sayısının fazlalığından bahsetmiştir. Kötülük için yapılan muskalar varlığını da belirtmiştir.

“Nazar, adak gibi inançlarımız hala devam ediyor. Adağın varsa mecbur yerine getireceksin, bu eskiden beri böyle devam ediyor. Muska yapılırdı. Ben şifa için yapılanları

biliyorum. Çocuklar hastalandığı zaman şifa için muska yazılırdı. Eskiden doktor olmazdı ama şimdi doktora gidip her şeyi öğrenebiliyoruz.”(Hafize, 70)

Hafize Hanım nazar ve adak inancının halen devam ettiğini, muskaya artık inanılmadığını belirtmiştir. Şifa için muskaların yapıldığına dair bilgi sahibi olduğunu ama gelişen şartlarla artık muskaya ihtiyaç olmadığını ifade etmiştir.

“Yaşadığımız toplumda halk inançlarına inanan ve inanmayan kişiler var. Nazar, adak hala devam eden uygulamalar arasında fakat muskaya inanılmıyor. İnsanlar bu konuda artık daha bilinçli davranıyorlar.”(Ömer, 23)

Ömer Bey’in ifadelerine göre nazar ve adak inancının varlığı genç nesil tarafından da kabul edilmektedir. Muska ile ilgili görüşlerinde olumsuz bir tavır takındığını ve yapılmamasını doğru ve bilinçli bir davranış olarak ifade etmiştir. Genelde genç nesil tarafından nazar ve adak inancı kabul edilmekte ve devamlılığı söz konusudur. Ancak muska konusunda genel olarak olumsuz bir yaklaşım vardır. Muskaya olan inanç değişimini doğru bulmaktadırlar. Genç nesilden bir katılımcı ise halk inanışlarını kabul etmediğini ve yanlış bulduğunu ifade etmiştir.

Nazar inancında övgüyle bahsedilen bir şey olduğunda “maşallah, barekallah” gibi ifadelerin kullanıldığı görülmüştür. Nazar karşı çalışma alanında yaşayan kişilerde “Felak ve Nas Surelerinin” okunduğu bilinmektedir. Nazarın ölümlere yol açabileceğine dair, özellikle orta yaş ve üstündeki katılımcılar arasında bir kanaatin olduğu gözlemlenmiştir. Bir katılımcı “Mezardakilerin yarısı nazardan vefat etti, diye söylenir” ifadelerini kullanmıştır.

Katılımlı gözlem izlenimlerinde katılımcıların mal ve eşyalarını nazardan korumak için at kafatası, at nalı, geyik boynuzu gibi ritüellere yer verdikleri görülmüştür. Bununla ilgili olarak Kaşgarlı Mahmut’un Divan-ı Lügati’t Türk eserinde “*bostanın korkuluğu*” anlamına gelen “abakı” ve “*göz değmesinden sakınmak için üzüm bağlarına ve bostanlara dikilen nazarlık*” şeklinde açıklanan “kösgük” kelimelerine rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra kaynaklardan edinilen bilgilere göre Türkistan’da Kazak-Kırgızlarda, Başkurtlarda nazar ve kötü ruhlara karşı korunma tılsımı olarak at kafası kullanılmıştır. Çuvaş Türkleri de bağ ve bostanlarına at kafası asmıştır. Kurban edilen hayvanların kafataslarını asma geleneği, Göktürklerde de 8. yüzyılda görülmüştür (Çıblak, 2004, 113). At kafası, geyik boynuzu gibi inanışların Eski Türk inanışlarına dayandığını çalışma alanında da yapılan görüşmelerden anlaşılacağı üzere halen uygulanmaya devam edildiği görülmektedir.

Katılımlı gözlemlerden hareketle küçük çocuklarda veya yetişkinlerde nazardan korumak için alınan tedbirler vardır. Bu tedbirlerden biri hocaların Kur'an'dan birkaç sure ya da dualarla kağıda yazılarak üçgen şeklinde hazırlanıp, muşambaya sarılmış ve bezle kaplanmış muskalar omzunda veya boynuna takılarak kullanılır. Çaltı dikenini denilen bir çalı türünün dalından küçük bir parça kesilerek, nazardan korumak için bebeklerin ve çocukların omuzlarına asılır. Yine nazardan korunmak için hocaya veya yaşlı nesilden bazı kimselere su okutarak, suyu içtikleri görülmüştür. Bir başka uygulama ise üzerlik tütsüsüdür. Metal bir kaba köz üzerine üzerlik otu, soğan kabuğu ve orada bulunan kişilerin kıyafetlerinden ip gibi küçük parça olacak şekilde yakılır. Üzerliğin dumanı nazar değdiği düşünülen kişinin veya orada bulunan kişilerin üzerinden dua ve sureler eşliğinde geçirilir ve bu kişilerin etrafında dolaştırılır. Bu uygulama bir katılımcının da ifade ettiği gibi hayvanları nazardan korumak için de yapılır. Tütsüleme de Eski Türk topluluklarından beri uygulanan bir halk inanışıdır. Bununla ilgili olarak inanışın bir şaman ayinine dayandığını şu ifadelerden anlaşılmaktadır. S. Malov, Aksu şehrinde izlediği bir şaman ayininde, ayini yöneten bakışı kötü ruhları kovarak hastayı iyileştirmek için tütsü yapmıştır (İnan. 1986, 111-112). Çalışma alanında halen nazardan korunmak için bu teknik uygulanmaya devam etmektedir.

Orta yaş katılımcılarla görüşmelerde baş ağrısı için muska yaptırdığını söyleyen bir katılımcı, muskanın baş ağrısına iyi geldiğini ve baş ağrısı şikayetinin bittiğini söylemiştir. Bir başka katılımcı ise çocuğu için yaptırdığını ve herhangi bir faydasını görmediğini ve bağlayıcılığının olmadığını ifade etmiştir. Muskalar genellikle iki kişi arasında muhabbet sağlanması, evlilik için; sebebi belli olmayan korku, baş ağrısı veya bazı rahatsızlıkların tedavisinde; ayrıca nazardan da korunmak için kullanıldığı yapılan mülakatlar ve katılımlı gözlemlerden elde edilmiştir.

Çalışma alanında çeşitli halk inançları görülür. Güneş battıktan sonra süt verilmediği, satılmadığı anlatılır. Çalışma alanında gök cisimlerine dair inanışlar bulunur. Ay ile ilgili inanışlara rastlanmaktadır. Günümüzde birçoğu unutulmaya başlanmış olsa da, genel olarak kısmen orta yaş nesilde ve yaygın olarak yaşlı nesilde bu inanışlara başvurulduğu görülür. Tarım, hava tahmini gibi durumlarda ayın biçimi ve durumuna bakılarak anlam verilmiştir. Ağaç keserken, bağ budama, sarımsak ve soğan gibi mahsullerin ekme ve hasat vakitlerinde ayın yenisi olmasına dikkat edilmiştir. Hava durumu ile ilgili tahminlerde ayın biçimine bakılmıştır. Hilalin iki ucu kıbleyi gösterdiğinde ayazlı, kurak hava olacağına, iki ucunun yukarıya olması ise yağışlı olacağını gösterir. Bir başka halk inancı ise çalışma alanında bulunan Körkün Çayı'nın bayram günlerinde zezem aktığına inandıklarını belirtmişlerdir.

Bu inanış ise genelde yaşlı neslin ifadelerinde görülmektedir. Orta yaş ve genç nesilde bu inanışa rastlanmamaktadır.

Sonuç olarak insanlar, korku, belirsizlik, olumsuz durumlarla karşılaştığında ve bir takım dilek ve isteklerini yerine getirememenin çaresizliği içerisinde bir ümit ile bazı halk inanç ve uygulamalarına sarılmaktadırlar. Bu inançlar halkın yaşam tarzı ve kültürü içerisinde aktif rol aldığı için devamlılığını sürdürmektedir. Genel olarak genç neslin halk inanışlarına karşı mesafeli bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Şifa niyetine veya farklı sebeplerle yapılan muskalara karşı yaşlı nesilden genç nesile doğru bir zihniyet değişimine uğradığı görülür. Genç nesilde “Maşallah” gibi ifadeler kullanılırken diğer uygulamalara pek rastlanmamaktadır. Yaşlı nesil gençlik dönemlerinde uyguladıkları ve inandıklarına dair görüşlerini ifade etmişlerdir. Yaşlı nesilde de tütsü gibi uygulamaların devam ettiği görülür. Ancak muska, gelişen, değişen şartlarla hastane, doktor gibi imkanların artması ile muskanın bağlayıcılığı ve inanılabilirliği ile ilgili bir zihniyet değişimi söz konusudur. Eski Türk inançlarından günümüze kadar gelen bu inanışların yaygınlığı ve kalıcılığında bahsedilebilir. Bu inanışlarda sürekliliğe rağmen genel olarak bakıldığında üç nesilde de halk inançları ile ilgili zihniyet değişiminin varlığından söz edilebilir.

5. GELENEK, GÖRENEK, ÖRF VE ÂDET

Gelenek sözlüklerde; “belirli davranışsal norm ve değerleri benimseyip aşıl原因an, gerçek ya da hayali bir geçmişle süreklilik gösteren ve genellikle yaygın biçimde benimsenen ritüeller ya da başka sembolik davranış biçimleriyle ilişkili toplumsal pratikler kümesi” (Marshall, 2005, 258-259); “uzun bir zaman sürecinde toplumda yerleşmiş olan ve nesilden nesile aktararak ve belli ölçüde dönüşüme uğratarak gelen inançlar, değerler ve kabuller bütününe içeren toplumsal pratik; anane; örf” (Kirman, 2016, 115) şeklinde tanımlanmıştır. Toplum kültürünün önceki nesillerden devraldığı gelenek, toplumda değerler ve kurumların en ağır değişen, toplumun eski devirlerini yenilerine bağlayan ve üyeleri arasında sağlam bir bağ oluşturan alışkanlıklar olarak, “sosyal ve kültürel mirası” ifade etmektedir (Günay, 2020, 28). Gelenek, bilim, sanat, eğitim, din gibi unsurların da içinde bulunduğu tüm kültür sahaları ile ilgilenir. Bir toplumda farkları olmakla birlikte, birkaç nesil ya da daha fazla bir süredeki, şu veya bu ortak payda altındaki kültür örüntülerini açıklamak için kullanılan gelenek, aynı davranış yapı formlarını ve inanç modellerindeki ortalama tekrarlardır. (Çınar, 2005, 74).

Her toplumun bir şekli, yapısı, yerleşmiş gelenekleri ve görenekleri, uyulmakta olan kaideleri bulunur (Günay, 2020, 19). İnsan dünyaya geldiğinde, çevresinde hazır bulduğu bir

toplumsal yapı vardır. Toplumun kültürü, alışkanlıkları, epistemolojisi, dili ve yapı taşı özelliğini taşıyan diğer unsurlar, toplumsal yapıyı şekillendirir. Gelenek, bu yapılaşmanın en önemli unsurlarından biridir (Demir- Acar 2002'den aktaran Kırboğa, 2016, 35-36). Diğer taraftan her toplum bir oluş ve değişme içindedir ve toplumu teşkil eden fertler de değişir. Toplumun yapısı, teşkilatı, örf ve âdetleri, vs. değişmektedir (Günay, 2020, 19). Toplumun bir parçasını teşkil eden nesiller ise bu değişimin önemli unsurlardan biridir. Nesilden nesile varlığını sürdüren gelenek ise her nesilde yeni bir bakış açısı ile varlık bulmakta ve devamlılık sağlamaktadır. Dellaloğlu, “Bir şeyin gelenek olmaya devam etmesi için şimdi de var olması gerekir. Gelenek hem devam eden hem de değişen bir şeydir.” ifadelerini kullanmıştır (Dellaloğlu, 2020, 271).

İnsan eylemlerinin, düşünce, zihinde canlandırma aracılığıyla oluşması ve nesilden nesile aktarılması kabul edilen bir gerçektir. Geleneği gelenek olarak düşünmeyi sağlayan temel kriter budur (Çınar, 2005, 76). Bir gelenek benimsendiğinde hayati ve canlı olarak devam etmektedir. Benimseyen kişiler geleneği hayatlarında inandıkları ve uyguladıkları sürece aktifliğini korur ve taşınır (Çınar, 2005, 75). Nesilden nesile aktarılan geleneğe bakıldığında değişmelere maruz kaldığı muhtemeldir. Değişmelere maruz kalmış olsa da gelenek nesiller arasında toplumun birliğini sağlayan zenginliklerinden biridir.

Çalışma alanında olduğu gibi geleneğe önem verilen toplumlarda sözlü kültürle nesiller arasında aktarılarak devamlılığı sağlanır. Ritüeller tekrarlanarak bellekte yer eder. Özellikle yaşlı nesil hafızaları dolu kimseler olması sebebiyle geleneğin aktarılmasında ve korunmasında önemli bir yere sahiptir. “Kültür bekçileri” (Özbolet, 2016, 56) ifadesi kullanılan yaşlı nesil için orta yaş ve genç neslin onlardan önce gelenlerden miras alınan inançlara, modellere girmelerine yardım ederler (Shills 2003, 122).

Zamanla toplumsal değişmelerle geleneğe bağlılık konusunda nesiller arası farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu değişmelerle köklü bir değişiklik olmasa da algı ve pratikte farklılıklar meydana gelmiştir (Subaşı, 2018, 47).

“Gelinlik yapmak” gelin kız olduğunda kaynana ve kayınbaba ile konuşulmayacağı anlamına gelir. Gelin olduktan sonra konuşabilir veya konuşmazsın isteğe bağlıdır. Ama genel olarak gelinin çocuğu olana kadar kayınvalidesi ve kayınbabası ile konuşmaz. Özellikle de kayınbabanın bulunduğu yerde gelin konuşmazdı. Öyle idi çocuk. Adet böyleydi. Damat ile gelinlik kız iken konuşmak yoktu. Şimdiki kızlar nişanlıyken hiç çekinmeden konuşuyor. Biz gelin olmadan konuşmadık da oturmadık da.

Düğünde kazanlarda yemek pişirilir. Kazanların kapağı kapalı olur. Kayınbaba para vermedikten sonra kazanların kapağı açılmaz ve yemek ikram edilmez. Böylelikle kayınbaba gelir ve para vererek kazanların kapağını açtırır. Yemek ikramı başlar.

Gelin ve damat düğünün ertesi günü şafakta kalkarak sabah namazında kayınvalide ve kayınbabanın elini öpmeye gider. Pazar günü düğün olur, gelin Perşembe günü ailesinin yanına gidebilir.

Eskiden beraber bir evde yaşanırdı. Evin farklı odalarında bir aile yaşardı. Beraber yaşandığı için gelinin bir şeyi olmazdı mutfak eşyaları gibi. Kayınvalidesinin eşyalarını kullanırdı. Şimdiki gelinlerin her şeyleri var. Ayrı evleri var. Bizim zamanımızda yoktu.

Bayramlarda köyün her yerini gezer, büyüklerin ellerini öper, bayramlaşırdık. Şimdi yakın akrabaya gitmek isteyen gidiyor. Ev gezmelerinin ardından kendi aramızda eğlence düzenlerdik. Bu eğlenceler genellikle kadınlar arasında yapılırdı. Bayramlarda lokum dediğimiz tatlılar yapılır, onu yedik. Şeker olmazdı.” (Hürü, 77)

Hürü Hanım ve diğer katılımcıların da bahsetmiş olduğu “gelinlik yapmak” adetinden bahsetmiştir. Yaşlı neslin gelin olduğu dönemde yaygın olan bu adet zamanla unutulmuştur. Bu adetle ilgili orta ve genç nesil eleştirel bir tutum sergilemiştir. “gelinlik yapmak” adetini doğru bulmadıklarını, günümüzde devam etmemesinin daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Yaşlı nesil ise durumların değişmesini pek olumlu karşılamamaktadır. “Şimdi kızlar nişanlıyken hiç çekinmeden konuşuyor” ifadelerinden anlaşılmaktadır.

“Eskiden geleneklerimize bağlıydık şimdiki nesiller bilmiyor bile. Cenaze olduğu zaman düğüne bile gidilmezdi. Ama şimdi cenazeyi koyup düğüne gidiyorlar.

Şimdi düğünlerde kadın erkek karışık oluyor. Eskiden kadın erkek ayrı düğün yaparlardı. Erkekler görmesin diye kapalı yerlerde olurdu. Şimdi her şey açık bir şekilde oluyor.

Bayramlar iyi, çok güzel olurdu. Herkes birbirine ziyarete gider, bayramlaşırdı.

Eski nesillere uyar mı şimdiki nesiller?” (Hafize, 70)

Yaşlı nesilden Hafize Hanım geleneklere bağlı olduklarını ifade etmiştir. Günümüzde geleneklerin bilinmediğini dile getirmiştir. Cenazeye saygı olduğunu düğün gibi törenlere katılım olmadığı bu gibi değerlerin unutulduğundan yakınmaktadır. Düğün törenlerinde

kadın-erkek ayrı mekanlarda yaptıklarını bu konuda hassas davranıldığını belirtmiştir. Bayramların güzelliğinden bahsetmiş, bayram ziyaretlerinin önemini vurgulamıştır.

Bayramlarda bütün evleri gezer, herkesle bayramlaşırız. Akşamları ise eğlenceler düzenlenirdi.

“Düğünlerde birçok adet vardı. Gelinin duvağına ayna ve yeşil yaprak asılırdı. Aynanın aydınlığın simgesi olduğuna inanılırdı. Gelini köprüden geçirirlerdi. Köprüden geçerken gelin demir (bozuk para) atardı. Demir gibi olsun diye. Eskiden çok güzeldi. Şimdi salonda bir gün düğün oluyor. Sonra orada düğün bitiyor. Eskinin her adetin bir anlamı vardı. Düğünden sonra duvak açma töreni olurdu. İki çocuk duvağı gelinin başının üstünde tutar. Sonra çocukların kıyafetlerini toplar gelinin kucağına verirler, gelin de kayınvalidesinin kucağına bu kıyafetleri koyar. Gelinin çocukları olsun anlamına gelirdi. Ama bu adetlerimizi uygulayan pek kimse kalmadı.” (Fadime, 85)

Bayramlar ile ilgili Fadime Hanım'ın ifadeleri de birlikte vakit geçirildiği yönünde olmuştur. Herkesle bayramlaşmanın öneminden bahsetmiştir. Düğünlerde yerine getirilen ritüelleri anlatmış ve hepsinin bir anlamı olduğunu belirtmiştir. Suya demir para atılması Eski Türk inanışlarından kalma bir gelenek olduğu görülmektedir. Eski Türk inançlarında insanlar tabiatta birtakım kuvvetlerin varlığına inanırdı. Irmak, su kaynağı, demir, demir kılıç gibi bir takım nesne ve coğrafi yapı ve bölgeler kutsallaştırılır (Güleç-Bilgin, 2018, 79). Günümüzde devam etmeyen bu gelenek demirin gücü ifade ettiği anlamını taşır. Duvak açma töreni günümüzde de devam eden uygulamalardandır.

“Eskiden geleneklerimiz daha çok uygulanıyordu. Düğün günü gelin oruçlu olurdu. Orucunu açmak için bal ve yumurta yedi. Bal yemesi, bal gibi muhabbetleri olsun anlamına geliyordu.

Gelin düğünden sonra eve geldiğinde fincan kırar. Yine gelin düğünden sonra eve geldiğinde damat önüne kabak atardı. Gelini korkutmak için bu uygulama yapılırdı. Böylelikle damat korkutmuş oluyordu. Gelin eve girerken kapıda ıbrık devirir.

Gelin arabadan inmeden düğün arabasının üzerine buğday, yeşillik, çerez, şeker, para atılırdı. Gelin ve damat eve girerken kapıya ip gerilir ve bu ipi kırıp geçerler.

Eskiden adetlerimiz iyiydi. Şimdiki güzel değil.

Gelin gelmeden kırmızı bir yazmaya ayna koyulur, gelinle birlikte bu yazma gider ve para toplanırdı. Ayna aydınlık anlamına gelirdi. Ayna geliyor gelin de at ile çıkacak derlerdi. Yani ayna gelinin habercisiydi.

Bayramlarda ev gezmeleri olurdu. Hep birlikte gezer dönüş yolunda oyunlar oynayarak gelirdik. Lokum tatlısı yemeğe giderdik. Bizim zamanımızda şeker yoktu. El öpme adetimiz daha iyi uygulanıyordu. Büyüklere saygı daha fazlaydı.

Eski iyiydi.

Bayramlarda arefe günlerinde her evde çörekler yapılırdı. Daha sonra camide uygulanmaya başlandı. Hayır yapmak isteyen, Kur'an okutmak isteyenler bayram günü bayram namazı sonrası çörek ikramında bulunarak geleneği devam ettirdi.” (Yasemin, 53)

Yasemin Hanım'ın ifadelerinde de görüldüğü üzere gelenek ve bayramlarda eskiye dair bir özlem söz konusudur. Düğünlerdeki ritüellerin bir anlama sahip olduğunu belirtmiş ve devam etmemesinden yakınmıştır. Bayramlarda birlik beraberlik vurgusu yapmış ve halen devam eden bir geleneğin olduğunu da ifade etmiştir.

“Düğünden önce tatlı merasimi yapılır. Nişan töreninde yemekler yapılır, kurban kesilir ve herkes davet edilirdi. Şimdi nişan törenleri eskisi gibi yapılmıyor genelde aile arasında yapılıyor. Şimdi yemek yapılmıyor bir tören yapılıyor, bitiyor. Düğüne bir hafta öncesinden başlanırdı. Önce düğün hamuru yapılırdı. Düğün hamuru da fazla olurdu. Köylüye haber verilirdi. Bir avuç kuru üzüm dağıtılarak köylü davet edilir. Hamura yardım için bütün köylü gelir ardından da düğün yapılırdı. Yapılan bu merasimde eğlenilir ve tiyatro oynanırdı. Ertesi gün ekmeği de yine köylülerle yardımlaşarak yapardık. Yemekler, tatlılar yapılır. Perşembe günü bayrak dikilir. Hoca çağırılır, dua edilirdi. Perşembe ve Cuma günleri erkek tarafında düğün yapılır. “Toprak bastı” dediğimiz bir adet vardı. Erkek tarafı kına için gelin evine gelirken kız tarafı yolda karşılar ve geçmelerine izin vermek için para isterler. Ardından gelin evinde kurban kesilir düğün yemekleri için. Cumartesi günü kına töreni yapılır. Cumartesi ve Pazar günleri yemekler pişirilir. Cumartesi kız tarafı gelen misafirlere yemek ikramı yapar. Pazar günü gelin köyde yaşayacaksa erkek tarafı gelin için yemek hazırlar. Eskiden güzel olurdu. Sofra, tabak, kaşık olmazdı. Komşulardan toplanır. Düğün sonrasında yıkanır bir yere koyulur, sahipleri alır götürür. Eskiden düğünler böyle yapılırdı. Şimdi hiçbir şey yok. Eskiden yokluk vardı ama geleneklere, adetlere önem verilirdi.

Şimdi her şey var, para da var ama bunlara değer veren yok. Herkes kolayca kaçıyor şimdi yapmak istemiyorlar.

Bayramlarda eskiden güzeldi. Her ev gezilir, eller öpülürdü. Gezmezsen olmazdı, mutlaka gezilir ve bayramlaşırđık. Ramazan bayramında muhakkak çörek yapılırdı. Şimdi şeker kolonya veriliyor bu kadar. Zaten gelen giden de yok. Yakın akrabalar birbirlerine ziyaret ediyor, bayramlaşıyor. Eskiden bayramlar çok güzeldi.” (Zeynep, 47)

Zeynep Hanım düğün sürecinden bahsetmiştir. Kalabalık katılım, birlik beraberliğin, yardımlaşmanın, sosyal aktivitelerin olduğu geleneksel düğün törenleri anlatılmaktadır. Din adamının toplumdaki yeri ve duaya verilen önem ifadelerden anlaşılmaktadır. Maddi açıdan sıkıntılı bir dönem olmakla birlikte geleneklere verilen değerin önemi vurgulanmıştır. Bayramlarda da herkesle bayramlaşıldığı günümüzde ise bu durumun yakın akrabalarla sınırlandırıldığından yakınılmaktadır.

“Bence şu anda uygulanmaya çalışılıyor. Eskisi kadar ayrıntılı bir şekilde olmasa da en azından ben elimden geldiği kadar yerine getirmeye çalışıyorum. Bayramlara da kıymet veririm. Ailem de önem veriyor. El öpme, bayram ziyaretleri gibi adetler önemli benim için. Bazı çocuklar artık el öpmeyi sevmiyor, yetişme tarzından diye düşünüyorum.” (Tuğba, 27)

Tuğba Hanım’ın gelenekler hakkında bağlılık ve uygulama açısından önem verdiği görülmektedir. Ritüeller konusunda farklılıkların olduğunu belirtmiş ancak genel olarak devam ettiği yönünde kanaatini dile getirmiştir. Genel olarak genç nesilde geleneklere bağlı kalındığını, yaşanan çağa göre uygulandığı için farklılıkların ve değışmelerin olmasının normal bir durum olduğu belirtilmiştir. Genç nesilden bir katılımcı geleneklerin yerine getirilmesinin kültürümüzün devamlılığı açısından önemli olduğunu ifade etmiştir. Genç nesil katılımcıların bir kısmı geleneklere bağlı kalındığını ifade etse de bir kısmı geleneklere bağlı olunmadığını ve bundan sonra da bağlı olunmayacağını ifade etmiştir.

Son yıllarda düğün törenleri çalışma alanında değil de genellikle ilçede veya il merkezinde yapılmaktadır. Bu törenlerde geleneksel düğün törenleri yerine salon düğünleri şeklinde yapılmaktadır. Katılımlı gözlemlerden hareketle bir nişan sahibi “Artık köyde kimse nişan, düğün yapmıyor. Bizde bu yüzden şehirde yapmayı tercih ettik” ifadelerini kullanmıştır. İfadelerden de anlaşılacağı üzere düğün ve nişan gibi törenlerin artık ilçede veya il merkezinde yapmayı tercih ettikleri görülür. Geçen zaman, değışen şartlarla birlikte düğün törenleri mekan ve içerik yönünden değışmektedir.

İnsanların eylemlerini yönlendirirken ve gerekçelendirirken benimsedikleri değerler farklı durumlarda toplumsal etkileşimler içinde dönüşüm geçirir (Bauman-May, 2019, 105-106). Gelenek, belirli etkinlik ya da deneyimi, yinelenen toplumsal uygulamalarla yapılanmış olan geçmişin, bugünün ve geleceğin sürekliliği içine yerleştirilen bir zaman ve uzam kullanma yoludur. Bütünüyle durağan da değildir. Çünkü her yeni nesil kültürel mirasını önceki nesillerden devralır. Böylelikle her yeni nesilde yenilenir (Giddens, 1998'den aktaran Karadeniz, 2007, 39). Her nesil kendini, çevresini, dünyayı, olguları kültürel belleği ve yaşantıları ile algılar ve yorumlar. Devrin yaşanmışlıkları nesillerin duygu ve düşünce dünyasını biçimlendirir (Özdemir, 2019, 133).

Üç nesilde genel olarak geleneklere bağlı olduklarını belirtmiş olsalar da geleneklerin algı ve pratik açısından farklılaştığı görülmektedir. İsteme, nişan, düğün gibi törenler genel itibariyle üç nesilde devamlılığını sürdürmektedir. Ancak bu törenlerin ayrıntıları olan ritüellerde değişim meydana gelmiştir. İsteme töreni ile ilgili bir katılımcının ifade ettiği gibi damada sorulan dindarlıkla ilgili soruların yerini maddiyata bıraktığını ifade etmiştir. Nişan töreni ise aileler arasında yapılan sade törenlere dönüştüğü ile ilgili bir katılımcı düşüncelerini belirtmiştir. Düğün törenleri ise kalabalık katılımlı geleneksel köy tipi yemekli düğünler yerine salon tipi törenler tercih edilmektedir. Genelde çalgılı yapılan düğünlerden sonra zamanla mevlitli düğün törenlerinin yaygınlaşmaya başladığı katılımlı gözlemlerden izlenimlerle anlaşılmaktadır. Şekil olarak gelinlerin düğün törenlerinde başörtüsü olmaksızın katılım sağladığı, son yıllarda ise gelinlerin başörtülü olacak şekilde hazırlanmaktadırlar.

Bayramlarda birlik beraberlik ortamları aileyi, yakın akrabayı kapsayacak şekilde daraldığını katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. “El öpme” adetinin yaşlı ve orta yaş nesilde ifade ettiği anlam ile genç nesilde ifade ettiği anlam farklılaşmıştır. Saygıyı, bayramı tebrik etmek anlamına gelirken, genç nesilde ise el öpmek yerine “Bayramınız mübarek olsun” ifadesinin kullanıldığı belirtilmiştir. Yaşlı ve orta yaş nesil bayramların anlam kaybına uğradığını dile getirmiştir. Son yıllarda bayramın sıradan bir kelimeye dönüştüğü, içinin boşaltıldığı bunun yerine tatil kelimesinin kullanıldığı ifade edilmiştir. Heyecanla beklenen bayram günlerinin sıradanlaşmasından yakınmaktadırlar. Kısaca bayramların üç nesilde ifade ettiği değişim katılımcıların ifadelerinden de anlaşılmaktadır.

Özetle düğün törenlerinde ve bayramlarda değişikliklerin meydana geldiği görülür. Nesillerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere aslında üç nesil genel olarak geleneklere bağlı olduklarını belirtmiştir. Yaşlı ve orta nesil geleneklerle ilgili samimi, kalabalık ortamların ve

birlik beraberliğin hakim olduğu bir çağda yaşadığından dolayı son yıllarda yapılan törenler ve değişen geleneklerle ilgili eleştirel bir tutum sergilemişlerdir. Genç nesil ise değişimin yaşanılan döneme uygunluğu ile ilgili olumlu bir tavır sergilerken gelenekleri kültürün devamlılığı açısından önemsemektedir.

6. EĞİTİM

Eğitim çeşitli tanımlarla ifade edilmiştir. Durkheim eğitimi, yetişkin nesillerin, sosyal hayata uyacak düzeyde olgunlaşmamış olan genç nesiller üzerinde yaptıkları etki olarak tanımlamaktadır. Amacı ise çocukta veya bireyde hem bir bütün olarak politik toplumun, hem de bağlı olduğu sosyal çevrenin kendisinden istediği belli birtakım bedenî, zihnî ve ahlakî durumları hâsıl etmek ve geliştirmek olarak tanımlamaktadır. “Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü”nde ise eğitim, “yeni yetişen kuşakları toplum hayatına hazırlamak amacıyla onların gerekli bilgi, beceri ve anlayış kazanmalarına ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği”, “insan davranışında, yetenek, istidat, karakter ve bilgi bakımından belli gelişmeler sağlamak amacıyla yürütülen etkiler sistemi”, “her kuşağa, geçmişe ait bilgi ve tecrübeleri planlı ve sistemli bir biçimde verme veya kazandırma eylemi, terbiye” şeklinde tanımlanmaktadır. Eğitim, birey üzerinde gerçekleştirilen ve bireyin fiziksel, zihinsel ve ahlaki varlığında bir değişim ve gelişimle sonuçlanan her türlü eylem olarak tanımlanırken aynı zamanda bireyin kişisel ve toplumsal gelişimini sağlamaktadır. Eğitimin “bireysel” işlevinin yanında toplumsal işlevi de söz konusu olmaktadır. Çünkü birey, toplumun istek ve beklentilerine göre şekillenmektedir. Eğitimin toplumsal olarak birtakım görevler üstlenir. Bu görevler, çocukları ve gençleri içinde bulunduğu toplumda uyum içerisinde yaşayan bir şahsiyet olarak yetiştirmek için toplum düzenini ve kültürünü onlara aktarmakta, çocuklara ve gençlere toplumun yapısını geliştirici, düzeltici ve ileriye götürücü ve eleştirel düşüncüyü vermeye çalışmaktadır. Eğitimin bir diğer işi de dinin anlaşılması, kavranmasıdır. Toplum tarafından dinin tanınması ve yaygınlaşması için, toplumu oluşturan bireylerin dini bakımdan da sosyalleşerek dini kimliklerini kazanabilmeleri, ilahi mesajların ve dini öğretilerin, sosyo-kültürel sistemin önemli bir unsuru olan dini ve manevi kültürün insanlara aktarılması ve benimsetilmesi eğitimle mümkündür (Solmaz, 2015, 360-371).

Eğitim düzeyinin nesiller arasında farklılığa neden olup olmadığı ile ilgili sorularımızı katılımcılar cevaplamıştır.

“Ben okumadım. Çocuklarımı da okutmak istedim ama yokluk vardı, okutamadım. Ama okuyanla okumayan bir olur mu? Okusunlar, öğrensinler. Telefonla birini arayacak

olsam nasıl yapacağımı bilmem. Okusaydım, öğreseydim bilirdim ne yapacağımı.” (Sevim, 80)

Sevim Hanım eğitim alamadığını ve maddi sıkıntılardan dolayı çocuklarını da okutamadığını belirtmiştir. Eğitimin önemini vurgulamış, okuyan ve okumayan kişinin bir olmadığını ifade etmiştir. Okumadığı için pişmanlığı ifadelerinden de anlaşılmaktadır.

“ Şimdi bilgi çok. İstedğin zaman bilgiye ulaşabiliyorsun. Kitaplara ulaşabiliyorsun. Okul sayısı çoğaldı. Çocuklar okuyor. Bizim zamanımızda kitap yoktu. Hocamız, öğretmenimiz ne anlattırsa onu biliyorduk.

Okul okuyana saygı duyulurdu. Okul okuyan kişiye “tahsildar” denilirdi.

Okumanın yükseği yoktu. En fazla liseye kadar okur daha sonra öğretmen olurlardı.

Herkes okula gitmezdi gidenler de ilkokul mezunu olurdu. Çocuk bakmak ve işler çok olduğu için okula göndermezlerdi.” (Hürü, 77)

Hürü Hanım gelişen şartlarla okul sayısı ve kitaplara ulaşım imkanlarının arttığını, bilgiye erişimin daha kolay olduğunu ifade etmiştir. Hoca ve öğretmenin anlattığı kadar bildiklerini ve imkanların kısıtlı olduğunu belirtmektedir. Okuyan kişiye kıymet verildiği ifadelerden anlaşılmaktadır. Herkesin eğitim alamadığını kimi ailelerin iş ve çocuk bakıcılığı nedeniyle çocuklarını okula göndermedikleri ifade edilmiştir. Orta yaş bir katılımcı da annesinin işler nedeniyle okula gidemediğini belirtmiştir. Okula ve okuyana kıymet verilen bir zamanda okula gönderilmeyen kişilerin varlığından söz edilebilir. Değişen şartların eğitim ile ilgili yaşlı nesil üzerinde bıraktığı etkilerden biri eğitim imkanlarına ulaşımın kolaylığından dolayı duyduğu memnuniyet ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Eğitime verilen önemin arttığı katılımcıların ifadelerinden de belirgin bir şekilde ifade edilmiştir.

“Farklılıklar var tabi ki. İnsanlar kendini geliştiriyor, eğitiyor. Eğitim her zaman için gereklidir. Şimdi imkanlar gelişti artık ilkokul mezunu biri de kendini geliştirebilir.” (Cennet, 40)

Cennet Hanım da eğitime verdiği önemi vurgulamıştır. Eğitimin kişinin gelişimi açısından önemli ve gerekli olduğunu belirtmiştir. İlkokul düzeyinde bir bireyin gelişen şartlar, artan imkanlarla kendini geliştirebileceğini ifade etmiştir.

“Okullarda dini eğitim çok az. Dini eğitimin artırılması gerektiğini düşünüyorum.”
(Hayri, 55)

Hayri Bey okullarda dini eğitimin artırılması gerektiği yönünde fikirlerini beyan etmiştir. Bu bağlamda orta ve yaşlı nesil katılımcılar eğitim seviyesinin yükseldiğini ancak saygı yönünden zayıf nesiller yetiştiğini belirtmişlerdir. Bu yüzden okullarda dini eğitimin artırılması ve öncelikli olarak ahlaklı nesiller yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Eğitim düzeyi farklılıklar oluşturuyor. Örneğin aile büyüklerim tecrübe bakımından benden daha çok şey görmüş geçirmiştir. Ama bilgi birikimi açısından daha fazla şey bildiğimi düşünüyorum. Eğitim seviyesinin yükselmesi ile bilinçli daha çok düşünen ve sorgulayan nesillerin yetiştiğini düşünüyorum.” (Elif, 23)

Elif Hanım eğitim seviyesinin yükselmesi ile ilgili olumlu kanaatlerini ifade etmiştir. Bilinçli, düşünen, sorgulayan nesillerin yetişmesinin eğitim seviyesinin yükselmesi ile doğru orantılı olduğunu belirtmektedir. Genel olarak genç nesil katılımcıların gelişen şartlarla birlikte bilginin kaynağına ulaşarak öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bununla ilgili genç katılımcılardan biri *“Eskiden okuyan kişilerin anlattığı kadar öğrenilirmiş”* ifadelerini kullanmıştır. Genç nesil katılımcılar eğitim seviyesinin yükselmesi değişen düşünce yapısının, oluşan bakış açısının olumlu olduğunu ifade etmişlerdir.

Mucchielli, *“Zihniyetleri eğitim şekillendirir”* ifadesini kullanmıştır (Mucchielli, 1991, 7). Genç nesillerin gelenekle ilgili düşünceleri ve bazı katılımcıların bundan sonra geleneklere uyulmayacağı ile ilgili düşünceleri eğitim ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile şekillenen zihniyet şemasının göstergesidir. Bu bağlamda nesiller arasında halk inançları ile ilgili bakış açılarının değişmesi eğitimin yaygınlaşması, sorgulama ile ilgilidir. Muska gibi inançların ve uygulamaların yerini doktor, hastanenin alması eğitim seviyesinin yükselmesi ve bakış açısını değiştirmesi zihniyet değişimine bir örnek niteliğindedir.

Nesiller arasında bilgiye ulaşma yollarının değişmesi algı ve uygulama açısından farklılıkları da beraberinde getirmiştir. Özellikle dini eğitimle ilgili konularda yaşlı neslin belirttiği hoca ve öğretmenlerinin anlattıkları kadar bilgiye sahip olmaları ile ilgili; genç nesillerin eğitim alma, kitle iletişim araçlarından istifade etme gibi nedenler algı ve yorumlarda farklılıkları ortaya çıkarmıştır. Eğitim seviyesi yükseldikçe gelişen nesiller ortaya çıkmış ve imkanların artmasıyla bilgiye kaynağından ulaşma olanağına sahip olmuşlardır.

Eğitimin yaygınlaşması ile genç nesilde şehirde veya şehir dışında eğitim alma oranları artmıştır. Bununla birlikte şehir dışına eğitim için gidilmesiyle çalışma alanında nüfusta azalmalara neden olmuştur. Aynı zamanda nesiller arasında meslekler de farklılaşmıştır. Çiftçiliğin yaygın olduğu çalışma alanında eğitim seviyesinin yükselmesi ile anne-babalar da çocuklarının memur statüsünde veya kurumlarda çalışmasını istemektedir. Bu bağlamda şehir merkezinde ve şehir dışında okumaya gidenlerin sayısının artmasıyla dışardan evlenmeler de artmıştır.

Sonuç olarak; eğitim seviyesi yükseldikçe bazı konularda sorgulanmasını sağlamakta; düşünce ve tutumlarda farklılaşmaya neden olmaktadır. Eğitim seviyesinin yükselmesi ile ilgili toplumun bilinçlenmesi açısından üç nesilde olumlu bir tavır sergilese de orta ve yaşlı nesilde saygının ve değerlerin öneminin azaldığını düşünen katılımcılar da mevcuttur. Nesiller arasında eğitimin yeni bakış açılarına sebep olması algı ve yorumlarda zihniyet değişimini ortaya çıkarmaktadır.

7. GELİR DÜZEYİ

Çalışma alanında gelir düzeyi başlığı ekonomik faaliyetler ile ele alınacaktır. Ekonomi insanın ait olduğu zaman ve çevrenin ihtiyaçları doğrultusunda madde, çevre ve zaman arasındaki çok yönlü ilişkiler örüntüsüdür. İktisadi faaliyet insanı a) *tatmin araçlarına*, b) *çevreye*, c) yakın ve uzak *geleceğe* iten eylem ve davranışlardır.

- a) İktisadi faaliyet insanla madde arasında ilişki kurmakla başlayan bir sıra eylem ve harekettir.
- b) İktisadi faaliyet, kişiyi üretici, tüketici ve mübadele tarafı olarak en yakın komşuluktan en uzak çevreye kadar başkaları ile ilişki kurmaya götüren eylem ve harekettir.
- c) İktisadi faaliyet kıt kaynakları bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçlara bölüştürmektir.

Sıralanan bu unsurlar değişik çağ ve çevrelerin insanını tipik davranışı ve tercihleri ile tanıtmak bakımından da yararlı olabilir (Ülgener, 2006a, 29-30). İktisadi faaliyet nesiller açısından ele alındığında her neslin dönemine göre bakış açısı geliştirdiği söylenebilir. Gündelik hayatı besleyen değişimin öncüleri teknoloji, ekonomi, moda, tüketim, medya gibi unsurlar ciddi bir dönüşümün hareket noktaları olarak öne çıkarlar (Subaşı, 2018, 40). Nesillerin ekonomik ve sosyal çevre şartlarından etkilenmesi ile benzer tutum ve davranışlar

sergilediği görülür. Değişen ve gelişen şartlarla birlikte nesiller arasında farklılık meydana gelir.

İktisadi zihniyeti “bir bakıma toplu bir bütün halinde esasen bilince ve bilinçaltına yerleşip sinmiş olan telkinler manzumesinin –dünya görüşünün- muhtelif köşelerinden biri, olsa olsa iktisadi faaliyetimize ve kuruluşlara bakan yüzü” olarak Ülgener tanımlamıştır (Ülgener, 2006b, 15). Sombart ise her çağa özgü egemen bir zihniyet anlayışının bulunduğunu ve çağın iktisadi yaşayışının zihniyetle şekillendiğini ifade eder (Sombart 1928’den aktaran Ülgener, 2006b, 18). Çalışma alanında iktisadi tutumları gelir düzeyi üzerinden katılımcıların düşüncelerine yer verilmiştir. Katılımcıların ifadelerinden de hareket edilerek iktisadi zihniyet tipolojilerinden genel olarak hakim olan geleneksel/kanaatkâr zihniyet tipi görülür. Geleneksel/kanaatkâr zihniyet, gündelik bilgi anlayışının temelinde din ve geleneğin egemen bir unsur olarak yer alır. Toplum ve birey düzeyinde yönlendirici bir etkinin var olduğu iktisadi zihniyet tipolojisidir. Geleneksel zihniyet tipolojisinde toplum içerisinde “geçim düşüncesi” ön plana çıkmaktadır. Geçim düşüncesinin yanı sıra çalışma ahlakının milli değerlerle örülü olduğu “insan vatanına, milletine katkı sağlamak için çalışmalıdır” fikri öne çıkar. Kişinin dirlik, düzen, rahatlık gibi kavramlar çerçevesinde kendisini ve ailesini huzur ve güvende hissetmesi, yaptığı iş ile doğru orantılıdır. Geleneksel zihniyet tipinde “çalışmanın ve kazanmanın vermiş olduğu iş zevki önemli” görülmektedir. “Geleneksel/kanaatkâr zihniyet” tipinde “tasarruf” bilincinin üst seviyede olduğunu ve “geçim düşüncesine” paralel olarak, iktisadi yaşamda ihtiyatlı olmak, olanla yetinmek bu zihniyetin özellikleridir (Aygül, 2013, 79-80). Orta ve yaşlı nesile mensup katılımcılarda hakim olan zihniyet tipolojisidir. Çalışmanın, üretimin, gelir düzeyinin geleneksel/kanaatkâr zihniyet tipolojisinin katılımcıların ifadelerinden de incelenecektir.

“Şimdi fakir adam yok, herkes zengin. Evveli öyle miydi? Fakirlik vardı. Şimdi her şey bol. Birkaç tane tabağımız olurdu, onlarla yerdik. Metal kaşık bile olmazdı. Ama şimdi kaşık da bol tabak da bol.” (Hafize, 70)

Hafize Hanım geçen zamanın gelir düzeyini değiştirdiğini ve artma meydana geldiğini ifade etmektedir. Sıkıntılı ve yokluk döneminin yerini bolluğa bıraktığından bahsetmiştir. Yaşlı nesil katılımcılar tarıma dayalı ekonomik faaliyetlerin de zamanla değişip, geliştiğini belirtmişlerdir. Yaşlı nesil katılımcılar maddi sıkıntıların olduğunu genel olarak toplumda geleneksel kanaatkâr zihniyetin “geçim düşüncesi” hakimdir. Bir katılımcı “omuz zoruyla” ifadesini kullanarak işlerin, üretimin her aşamasında el emeklerinin varlığını vurgulamıştır.

Elde edilen mahsulün ise birkaç çuval kadar olduğunu şimdi ise fazlasıyla sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

“Önceki ve şimdiki bir mi? Ekonomik özgürlüğün var şimdi. Eskiden o kadar paran yoktu ki. Eskiden paramız olmazdı. Bakkaldan istediğimizi alamazdık. Para olmayınca yumurta ile alış-veriş yapardık. Şimdi imkanlar daha fazla ve her şey bol.” (Elif, 45)

Elif Hanım değişen zamanın getirdiği ekonomik özgürlükten dolayı memnuniyetini dile getirmiştir. Yaşlı nesilde olduğu gibi maddi sıkıntıların yerini bolluğa bıraktığını ifade etmektedir. İmkanların arttığını ve gelir düzeyinde yükselmenin olduğu ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Yine katılımcının ifadelerinden anlaşılacağı üzere Kehrer’in “Para ekonomisinin gelişmesi ile mahsulle ödeme, yerini nakit ücret ödemeye bırakmıştır.” ifadesi ile katılımcının yumurta ile alışverişinin örtüştüğü görülmektedir (Kehrer, 1992, 87). Son yıllarda mahsulle ödeyen kişilerin kalmadığı nakit ödeme yaptıkları da katılımlı gözlemlerle elde edilmiştir. Orta yaş nesilden bir katılımcı *“Teknolojinin artması, insanların pazara ulaşımı da arttı. Tarlaya ektiği mahsulü ulaşımın artması ile daha kolay satabiliyor. Bu nedenle de gelir düzeyinde artışlar oldu”* ifadelerini kullanmıştır. Ulaşımın artması, köylerin ilçe merkezlerine bağlantısının artması, haberleşme araçlarının yaygınlaşması ve çeşitlenmesi gibi durumlarla birlikte mahsullerini pazarlama ve para kazanarak kazanç sağlamları ile gelir düzeyinde değişme, artış oluşmuştur.

“Gelişen şartlar altında yaşayan nesillerin bedenlen daha az çalışıp gelir yönünden daha fazla kazanç elde ettiğini düşünüyorum.” (Betül, 20)

Betül Hanım ve genç nesil katılımcılar değişen şartlarla makineleşmenin, teknolojinin yaygınlaşması ile insan gücünün azaldığını ve gelir düzeyinde artışın meydana geldiğini belirtmiştir.

Orta ve yaşlı nesilde katılımlı gözlemlerden hareketle giyim malzemelerinin ham madde olarak halk tarafından yetiştirilerek elde edildiği anlatılmaktadır. Üretim halk tarafından el işçiliği ile yapılmaktadır. Pamuk ekimi yapılarak yine çalışma alanındaki nesillerin emeği ile işlenip, dokunulmaktadır. Kıyafet ve diğer dokuma parçalarını dokuyarak kullanmaktadırlar. Sabun, tuz, şeker gibi ihtiyaçlar nedeniyle dışardan alımların başladığı anlatılmaktadır. Orta yaş nesilden bir katılımcı insanların maddi imkanlarının iyileşmesi ile ekecek arazisi olduğu halde ekmek yerine pazardan, marketten almayı tercih etmesini eleştirmiştir. Bununla ilgili başka bir katılımcı ise devletten maaş aldığını, maddi durumunun

iyi olduğunu ve mahsul ekmek yerine almayı tercih ettiğini belirtmiştir. Orta ve yaşlı nesilde yiyecek çeşitlerinin maddi imkanlar nedeniyle sınırlı olduğu pekmez, yoğurt, peynir gibi birkaç çeşit yiyecek seçeneğinin varlığından bahsedilmiştir. Son yıllarda ise gelir düzeyinin artması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ile bolluk içerisinde yaşandığını ve insanların her türlü yiyecek ve imkanlara sahip olduğu dile getirilmiştir.

Gelişen değişen şartlarla nesiller arasında değişimin meydana geldiği görülmektedir. Makineleşmenin, teknolojinin artması gibi gelişmelerle nesillerde meydana gelen zihniyet değişimi gözlemlenmektedir. Geleneksel- kanaatkar zihniyetin oportünist zihniyet tipine dönüştüğü söylenebilir. Nesillerde “geçim düşüncesi” bu gelişmelerle birlikte yerini kazanç sağlamaya bırakmıştır. Katılımlı gözlemlerden hareketle ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ile birlikte nesillerin çalışma süresi de uzamaktadır. Tarımla uğraşan nesiller makineleşmenin ve teknolojinin gelişmesi ile insan gücü yerini makineye bırakmıştır. Zamanla tarımın yanında hayvancılık ve yetiştirdikleri mahsulleri pazarlamaya başlamaları ile çalışma süresinin uzadığı görülür. Tarımda belirli aylarda çalışırken hayvancılık gibi faaliyetlerin başlaması ile sürekli iş durumu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların da ifadesiyle cemaat şeklinde yerine getirilen dini pratiklerin bireyselleşmeye başladığı anlaşılmaktadır. İşlerin yoğunluğu ve yorgunluğu ile bireysel olarak yerine getirebildiklerini ifade etmişlerdir. Çalışma alanında nesiller arasında zaman ve şartların farklılığı kültürel değişim ile zihniyet yapısında dönüşümlere neden olmaktadır. Yaşlı nesilden genç nesile kadar teknolojik gelişmelerle birlikte ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ve gelir düzeyinde artış meydana gelmiştir. Özetle; nesiller arasında iktisadi faaliyetlerde geleneksel yöntemler yerini modern ekonomik sistemlere bırakarak gelir düzeyinde de artış sağlamıştır.

8. TEKNOLOJİK GELİŞMELER VE KİTLE İLETİŞİM

Teknolojide meydana gelen değişimler toplum içerisinde önemli bir yere sahiptir. Teknolojik gelişmeler, toplumsal değişimin önemli etmenlerinden biridir. Teknolojik gelişme, makine ve elektriğin insan yaşamına getirdiği yenilikleri kapsamaktadır. Bu yenilikler, toplumsal yaşamda hızlı ve derin dönüşümleri, değişimleri ortaya çıkarmıştır. Bu iki etken sonucu günlük yaşamda üretimde verimliliğin artışı, taşımacılığın ve iletişimin hızlanması gibi somut sonuçlar yaşanmaktadır. Teknoloji ve toplum etkileşimi karşılıklıdır (Bakırcı, 2010, 62). Eylemlerimiz, teknoloji ile ilişki kurma biçimlerimiz ve çalışırken kendimizi içinde bulunduğumuz durumlarla değişip sınırlanır. Her değişimle yeni beceriler elde etme ihtiyacı duyabiliriz. Teknolojilerle etkileşim kurmanın yeni yollarına kavuştukça,

eski becerilerimizi demode hale getirirler. Böylece bazı gelişmelere uymak için değişme ihtiyacını daha bağımlı hale getirirler ve çalışma mekanları bu doğrultuda evrimleşir (Bauman-May, 2019, 244-245).

Kitle iletişim araçları radyo, televizyon, gazete gibi araçlar toplumsal mirasın bir nesilden diğerine aktarılmasında, toplumsal normların pekiştirilmesinde, kamuoyu ve düşünce birliği oluşturmada çok önemli işlevlere ve etkilere sahiptir. Bu etkiler hem olumlu hem de olumsuz bir şekilde ortaya çıkabilmektedir. Özellikle televizyon insanların boş zamanı değerlendirme biçimini, okuma alışkanlığını, toplumsal ilişkileri, aile içi ilişkileri, değer yargılarını, giyim-kuşamı, kullandığımız gündelik dili değişime uğratmaktadır (Sevinç 2006'dan aktaran Bakırcı 2010, 156). İletişim (teknolojileri), dolayısıyla etkileşim biçimleri ve araçları kültür değişimleri açısından oldukça önemli bir role sahiptir. Sözlü veya sözsüz yüz yüze iletişim, zamanla yazılı- basılı ve görsel- işitsel araç ve yöntemlerle yapılmaya başlanmıştır. İletişim ve etkileşim biçimi ve teknolojileri kültürel çağları oluşmasına neden olmuş, dolayısıyla nesilleri biçimlendirmiştir. Özellikle elektronik iletişim olanaklarının gelişmesi ile kendine özgü bir kültür bağlamı ve kuşağı yaratmıştır (Özdemir, 2019, 129). Medya, televizyon, internet gibi teknolojik değişim genç nesilde alt kültür kimliği pekiştirmektedir. Medyadaki yenilikler kültürel biçimlerin de yenilenmesine katkıda bulunmaktadır. Ama var olan kültürden etkilenerek tepki gösterir. Yerleşik bir kültürel çerçeve içinde yeni bir kültürel çerçeve oluşturarak işlev görür (Lundby&Ronning 1997'den aktaran Tüybek 2004, 60). Yeni oluşan kültürel çerçeveler yeni bir bakış açısını ifade eden zihniyet ile nesiller arasında farklılıklara neden olmaktadır. Katılımcıların ifadelerinden de teknolojik gelişmelerle ilgili değerlendirmeleri ele alınarak incelenmiştir.

“Eskiden bir şey yoktu. Yiyeceklerimizi buzdolabında muhafaza ediyoruz. Eskiden buzdolabı yoktu. Kıyafetlerimizi elimizde yıkardık. Su da olmazdı. Akarsuya götürür, orada yıkardık. Şimdi “ak kız (çamaşır makinesi)” yıkıyor.” (Fadime, 85)

Fadime Hanım teknolojik gelişmelerle ilgili olumlu bir görüş belirtmiştir. El emeği ile yapılan işlerin yerini makineye bıraktığı ifadelerden de anlaşılmaktadır. Katılımcının ifadelerinden teknolojinin hayatın büyük bir kısmında var olduğunu ve hayatı kolaylaştırdığını anlayabiliriz.

“Haberimiz olmazdı. Bir araba olur o haber getirirdi. Şimdi telefon ve televizyonla her şeyden haberdar oluyoruz ama her şey bozuldu.

Eskiden dereye çamaşır yıkamaya giderdik. Su yoktu. Çamaşır makinesi yoktu. Şimdi çeşmede su çok, çamaşır da makinede yıkıyor. Hayat daha kolay artık.” (Ayşe, 80)

Ayşe Hanım kitle iletişim araçlarının haberdar olma açısından faydalı olduğunu dile getirmiştir. Eskiden haber almak için bir postacı veya çalışma alanında var olan bir telefon vasıtasıyla haberleştiklerini diğer katılımcılar da ifade etmişlerdir. Teknolojinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile haberleşme imkanının arttığını belirtmektedirler. Gelişmelerden memnuniyetlerini ifade etmiş olsalar da nesillerin bozulduğu yönünde eleştiride bulunmaktadırlar. Özellikle genç nesil üzerinde teknolojik gelişmelerin vaktini boşa harcama, bağımlılık, saygı bakımından azalma olduğu yönünde eleştiriler yapılmaktadır.

“Eskiden televizyon, telefon, internet yok iken gelenek ve göreneklere bağlı nesiller yetişiyordu. Şimdi bunların etkisiyle gelenek ve görenek yerine farklı tutumlara sahip nesiller yetişiyor. Bu araçların yaygınlaşması ile olumlu ve olumsuz olaylar nesiller üzerinde etki etmeye başladı.” (Ali, 38)

Ali Bey kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile eskisi kadar geleneğe bağlı kalınmadığını belirtmektedir. Yaygınlaşan kitle iletişim araçları ile aynılaştırmış bir geleneğin hakim olmaya başladığı söylenebilir. Televizyon, internet ve sosyal medyanın etkisi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

“Eskiden köyde herkesin televizyonu olmazdı. Akşam olduğu zaman televizyonu olan kişilere izlemek için giderdik. Gündüzleri izlenmezdi çünkü herkes çalışmaya, işe giderdi. Telefon da olmazdı. Köyde bir tane haberleşmek için olurdu. Şimdi cep telefonları çocukların vakitlerini harcıyor. Eskiden ders için kalem kullanılırdı, şimdi ise düğme gücü kullanılıyor telefon ve bilgisayarlarla.

Eskiden tarlaya çalışmaya giderken yürüyerek giderdik. Şimdi ise traktörler var. Tarlaları ekmek için geliştirilen, işi kolaylaştıran aletler var artık. Ekinleri elimizle biçerdik. Şimdi biçer var. Köye biçer geldikten sonra elimizle ekin biçtiğimiz tarlaları ekmemeye başladık. Eskiden her şey el gücü ile yapılırdı, şimdi ise cep gücü ile yapılıyor. Cebin kuvvetli ise her şey var.” (Mustafa, 45)

Mustafa Bey'in de ifadelerinden kitle iletişim araçlarının çocuklar ve gençler üzerinde olumsuz bir etki bıraktığı anlaşılmaktadır. Teknolojik gelişmelerle birlikte makine gücünün hayatı kolaylaştırdığına dair fikirlerini belirtmektedir. Geleneksel yöntemler yerini teknolojik gelişmelerle modern yöntemlere bırakmıştır. Katılımcı ifadelerinde ekonomik gücün önemine

de vurgu yapmaktadır. Orta yaş katılımcılar makine gücünü benimseyerek kullanmaktan memnuniyet duydukları katılımlı gözlemlerden de elde edilmektedir. Kimi katılımcılar makineleşme ile insanların tembelleğe alıştığını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte geleneksel yöntemleri devam ettirmeye çalışmıştır. Ancak makineleşmenin verdiği kolaylığı benimseyen kesim ise eleştirel bir tutum sergilemiştir.

“İyi ve kötü yönleri var. Faydalı yönlerinin daha fazla olduğunu düşünüyorum. Telefonlarla iletişim kolaylaşıyor, mesafelerimiz kısalıyor. İsteddiğimiz zaman arayıp konuşabiliyoruz, mesafeler engel değil artık. Bilgisayar ve internet imkanı ile bilgiye, kitaplara daha kolay ulaşabiliyoruz. Eskiden kütüphaneye giderek bu ihtiyacımızı karşılıyorduk. Şimdi imkanlar çok daha iyi seviyede.” (Ayşe,23)

Ayşe Hanım ifadelerinde teknolojik gelişmelere dair olumlu ve olumsuz yönlerinin bulunduğunu ifade etmiştir. İmkanların kolaylaştığını dile getirerek memnuniyetini dile getirmektedir. Genç nesilde genel olarak olumlu ve olumsuz yanlarının bulunduğu olumsuz etkisinin yanında faydalı yönlerinin fazla olduğunu kabul etmektedirler. Orta ve yaşlı nesil ise gençler üzerinde faydadan çok zararının olduğu yönündedir.

Dini inanç ve pratikler bölümünde de bahsedildiği gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile dini eğitim için bir fırsat sunduğu dile getirilmiştir. Televizyonda dini yayın yapan kanallar, internet üzerinden bilgiye kolay ulaşılması katılımcıların da vurguladığı noktalardan biridir. Orta yaş bir katılımcı dini bilgiler için televizyondan takip ettiği kanallar olduğunu ve bundan dolayı memnuniyetini ifade etmiştir. Katılımcılar teknolojik gelişmelerin dengeli bir şekilde kullanıldığında faydalı olacağı yönünde ortak bir düşünceye sahiptir. Yaşlı nesil eleştirel bir tutum sergilese de kimi katılımcılar vakit geçirmek için televizyon izlediklerini dile getirmektedirler. Hacca giden yaşlı nesilden bir katılımcı akıllı telefonu olmadan hacca gittiği için pişmanlık duyduğunu dile getirmiştir. Fotoğraf çekemediğini ve akıllı telefonun bir ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Katılımcının ifadelerinden de teknolojik gelişmelerin nesiller üzerinde oluşturduğu değişimi görmek mümkündür.

Teknolojik gelişmelerle katılımcıların da ifade ettiği gibi ulaşımda, iletişimde yaygınlaşmanın olması, haberlerin hızlı yayılması, hayatın kolaylaşması ile nesiller konfora ve özgürlüğe alışmaktadır. Teknolojik gelişmelerle hızla değişen bir dünyada genç neslinde orta ve yaşlı nesile göre değerlere bakış açısının farklılaştığı görülmektedir. Üç nesilde de gelişmelerle birlikte zihniyet değişiminin varlığı söz konusudur.

9. AKRABALIK İLİŞKİLERİ

Aynı soydan gelme veya evlilik yoluyla sonradan birbirine bağlanan kişiler arasında oluşan toplumsal yakınlık ilişkisi; hısımlık olarak tanımlanmaktadır. Aileden daha büyük bir topluluk olan akrabalık, hem baba hem de ana soyundan gelebilir. Akrabalık ilişkilerinin boyutu toplumlara göre farklılıklar gösterebilir. Akrabalık bağları modern kapitalist toplumların aksine geleneksel toplumlarda yoğun ve geniş bir şekilde tanımlanmaktadır (Kirman, 2016, 15-16).

İslam dininin en çok önem verdiği ilişkilerden biri “akrabalık” ilişkisidir. Genel olarak Müslümanlar ve özellikle de komşular arasında söz konusu olan iyilik ve ikram, yardımlaşma, dayanışma, ziyaretleşme, hoşgörü, iyi ve kötü günleri paylaşma, davete icabet, bayramlaşma, taziye gibi sosyal ve ahlaki görev ve değerler, akrabalar arasında da geçerli ve gereklidir (Bakırcı, 2010, 144).

Günümüzde çalışma alanında arabalık ilişkilerine önem verilse de, gün geçtikçe zayıfladığı görülmektedir. Yaşlı nesilden genç nesile doğru zayıflayan bu ilişkiler daha belirgindir. Katılımcılar da bu yönde fikirlerini beyan etmişlerdir.

“Eskiden daha iyiydi. Eskiden bir grup oturuyorsa bir büyük geldiğinde ondan küçük herkes ayağa kalkardı. Eskiden bir ortama yaşça büyük biri geldiğinden ona müsaade edilir, o kişi oturduktan sonra biz otururduk. Saygı vardı. Ama şimdi saygı, sevgi bitti. Şimdiki yakın akrabasını bilmiyor, tanımıyor ki.” (Yusuf, 65)

Yusuf Bey değişen zamanla nesillerin saygı ve sevgi bakımından yoksun olduğu kanaatindedir. Eski büyüklere yönelik saygının şimdiki zamana göre daha belirgin olduğu ifadelerinden anlaşılmaktadır. Genç nesillerin akrabalarını tanımadıklarını ifade etmiştir. Yaşlı nesil katılımcılara göre uzağı yakın eden telefon imkanının akraba ilişkilerinde zayıflıklara neden olduğu belirtilmiştir. Yaşlı nesilden katılımcılar eskiden gelen gidenimizin eksik olmadığı bayramlardan yakın akraba dışında pek gelen kimsenin olmadığı bir zamanda yaşanıldığı kullanılan ifadeler arasındadır.

“Eskiden akrabalık ilişkileri iyiydi. Küslük yoktu. Şimdi insanlar küçücük bir yer için tartışıp küsüyor. Hasetlik arttı. Eskiden birlik, beraberlik, yardımlaşma vardı.” (Hayri, 55)

Hayri Bey akrabalık ilişkilerinde küslüklerin olmadığı birlik ve beraberliğin, yardımlaşmanın yaygın olduğunu ifade etmektedir. Dünyevileşmenin etkisi ile mal ve paranın

daha çok önemli olduğu ve böylelikle insanların bunun için anlaşmazlıklar yaşadığı anlaşılmaktadır.

“Akrabalık ilişkilerimiz iyidir. Biz küçükken daha iyiydi. Zamanla araya mesafeler giriyor. Aslında şimdiki zamana baktığımızda çocukluğumuzda ilişkilerimizin daha iyi olduğunu düşünmekteyim.” (Ömer, 23)

Ömer Bey’in de ifadelerinden anlaşıldığı üzere genç neslin bakış açısı da akrabalık ilişkileri bakımından eskinin daha iyi olduğudur. Genç nesil katılımcılar da genel olarak günümüzde akrabalık bağlarının eskisi kadar kuvvetli olmadığı yönündedir. Akriba ilişkilerine önem verildiği ancak kitle iletişim araçlarının da yaygınlaşmasıyla yüz yüze görüşmenin yerini telefonla görüşme almıştır.

Yapılan mülakatlarda üç neslin akriba ilişkilerinin zayıfladığı yönünde ortak bir görüş hakimdir. Gerekli önemin verildiği ancak değişen şartlarla kimi zaman uzaktan telefon yoluyla kimi zaman ise yüz yüze görüşerek yapıldığı belirtilmiştir. Yakın akrabalar arasında yüz yüze görüşme yaygın olarak devam etmektedir. Modernitenin de etkisiyle yaşam tarzlarının farklılaşması, değişen koşullarla farklı bakış açılarının var olması ile akrabalık bağları gibi değerlerde de dönüşüm meydana gelmiştir.

10. KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

Komşu kavramı, genellikle birbirine yakın meskenlerde yaşayan kişilerin ve ailelerin her birini ifade etmektedir (Çağrı, 2002, 157). Her ne kadar günümüz modern toplumlarında komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı ve hatta geleneksel toplumlarda yerine getirdiği fonksiyonlar sebebiyle eskisi kadar ihtiyaç kalmadığı şeklinde değerlendirmeler bulunmasına rağmen hala önemini korumaktadır. Toplumumuzda var olan atasözlerinden de anlaşılmaktadır. “ev alma, komşu al”, “komşu komşunun külüne muhtaçtır” gibi komşu ve komşuluk ilişkilerine verilen önem birçok atasözü ile dikkat çekmektedir (Bakırcı, 2010, 146).

Komşuluk, aileden sonra en yakın sosyal çevre olarak kabul edilir. Dinimizde önemli bir yer tutan komşuluk Kur’an’ı Kerim ve hadislerde de dikkat çekmektedir. Nisa suresi 36. ayette “Allah’a kulluk edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın.” şeklinde yer verilerek önemine vurgu yapılmıştır.

Katılımcıların komşuluk ilişkileri ile ilgili fikirleri ele alınacaktır.

“Eskiden iyiydi, çok iyiydi. Birlikte vakit geçirirdik. Tartışmalar olduğunda büyükler araya girerdi ve ayrılıklar olmazdı. Şimdi öyle değil kavgalar büyük, küslükler çok ve uzun sürüyor.” (Ayşe, 80)

Ayşe Hanım komşuluk ilişkilerine dair fikirlerinde geçmişte daha iyi zaman geçirildiği ifade edilmiştir. Birlik beraberliğin hakim olduğu ve küslüklere yer verilmediğini belirtmektedir.

“Eskiden komşuluk ilişkileri iyiydi. Özellikle Ramazan ayında herkes birbirine yemek verirdi. Köyün içinde ekmek yapılır, durumu olmayanlar alırdı.

Şimdikiler eski nesillere uyar mı? Uymaz.” (Hafize, 70)

Hafize Hanım komşuluk ilişkilerinde yardımlaşmaya önem verdiklerini dile getirmiştir. Günümüzde nesillerin komşuluk ilişkilerine geçmişteki kadar değer vermediklerini vurgulamıştır.

“Eskiden komşuluk ilişkileri iyiydi, şimdi iyi değil. Şimdi en ufak bir şeyde anlaşmazlık oluyor. Yol için ağaç için kavga ediyorlar. Eskiden de anlaşmazlıklar olurdu. Ama köyün ileri gelenleri, imam, muhtar gibi kişiler anlaşmazlıkları düzeltirdi. Şimdi sen, sen isen bende benim diyor.

Eskiden bir kişinin işi olduğu zaman yardıma gidilirdi. Mesela eskiden yarın kanala gidilecek dendiğinde ertesi gün herkes küreğini alır, giderdi.” (Mustafa, 45)

Mustafa Bey de komşuluk ilişkilerinin geçmişte daha iyi olduğunu vurgulamıştır. Anlaşmazlıkların günümüzdeki kadar varlık göstermediğini anlaşmazlık olması halinde, köyün ileri gelenleri tarafından tarafların aralarının düzeltildiğini belirtmektedir. Komşular arasında anlayış bakımından ilişkilerde zayıflığın olmasına dikkat çekmiştir. Eskiden yardımlaşmanın yaygın olduğunu hemen herkesin birbirinin işine yardım ettiğini ifade etmiştir.

“Eskiden komşuluk ilişkileri daha iyiymiş. Eskiye göre daha zayıf ilişkiler olduğunu düşünüyorum. Eskiden komşularla daha çok vakit geçirilmiş. Eskisi kadar samimiyet olduğunu düşünmüyorum.” (Elif, 23)

Elif Hanım'ın komşuluk ilişkileri ile ilgili fikirleri de orta ve yaşlı nesille uyum içerisindedir. Genç nesil katılımcıların genel görüşü de orta ve yaşlı neslin geçmişe yönelik anlattığı komşuluk ilişkilerine olumlu baktığı görülür. Elif Hanım da komşuluk bağlarının eskisi kadar kuvvetli olmadığını zayıfladığı yönünde fikirlerini dile getirmektedir.

Yapılan mülakatlarda üç nesilde hakim görüş olan eskinin komşuluk ilişkilerinin daha iyi olduğu yönündedir. Birlik ve beraberliğin, yardımlaşmanın hakim olduğu geçmiş yılların vurgusu yapılmaktadır. Değişen zamanla komşular arasında katılımcıların da ifadesiyle “sen, sen isen, bende benim” görüşünün hakim olduğu görülür. Saygı, anlayış gibi değerlerin zamanla değiştiği yerini dünyevileşmenin ve bireyselleşmenin aldığı zihniyet yapısı ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Nesillerin kendilerine özgü kültür ürünleri, araçları ve kültürel yaşantıları vardır. Nesiller arasında ortaya çıkan farklılıklar kültürel değişmelerin de göstergesidir. Sözlü kültür ürünleri de rastladığı veya yaşadığı ortamdan bünyesine yeni şeyler katar veya bazı özelliklerini çıkararak varlığını sürdürür. Dolayısıyla yeniden oluşan bu kültürel yaratma ve deneyimleme faaliyetleri nesillerle yeniden biçimlenir. Kültürel bellek vasıtasıyla geçmişteki anı ve deneyimleri hatırlaması, tekrarlaması ve geçmişle ilişki kurması nesiller arasındaki etkileşimle farklılıkları ortaya çıkarır. Değişen zaman ve şartlarla nesiller farklı bakış açılarına sahip olmuşlardır. Her neslin sahip olduğu bakış açısıyla çalışmamızda yer verdiğimiz dini ve sosyo-kültürel değerler geçmişten bugüne ve geleceğe taşınarak zamanının şartlarına uydurarak benimsenmektedir.

Yaşlı nesile göre sözlü kültür ürünlerinin varlığı ve devamlılığı önemlidir. Sözlü kültürle toplumda var olan gelenek, inanç, adetlerin devamlılığının genç nesile doğru değişime uğradığı görülür. Genç nesil eğitim seviyesinin yükselmesi, kitle iletişim araçlarının yararlanma oranlarının farklı olması ile algı ve yorumlamada farklılıkları beraberinde getirmiştir. Yaşlı neslin deneyim ve tecrübelerine dayanan ifadelerinden yerel bir kültüre sahip oldukları görülür. Sonraki nesillerde ise değişen zaman ve şartlarla yerelden uzaklaşmalar meydana gelmiştir.

Dini inanç ve pratiklerde nesiller açısından bakıldığında yaşlı nesilde bu değerler sözlü iletişim yoluyla yerine getirilir. Toplum içerisinde yer alan dini eğitim veren saygın kişiler vasıtasıyla yapılmaktadır. Dini inanç ve pratik boyutunda çalışma alanında genel anlayışın amele, pratiğe yönelik olduğu tespit edilmiştir. Yaşlı neslin cemaat şeklindeki ibadetleri yerine getirdiği ancak ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi, bireyselleşme ile zamanla ibadetler bireysel olarak yerine getirilmektedir. Evlilikle ilgili önceki nesillerde dindarlığa yönelik soruların yerini günümüzde maddiyata, gelir düzeyine yönelik soruların aldığı görülmektedir. Değişen zamanla nesiller üzerinde sekülerleşmenin var olduğu görülür.

Halk inançları boyutunda çalışma alanında çeşitli inançlar yer alır. Gök cisimleri, adak, nazar, muska gibi inançlara yer verilmektedir. Türbe veya kutsal kabul edilen bir yer bulunmamaktadır. Yer verilen inançlarda da özellikle de nazara yönelik yapılan ritüeller halen varlığını sürdürmektedir. Bazı halk inançları da eski Türk inanışlarından günümüze kadar gelerek halk arasında İslami ilkelerle varlığını devam ettirmektedir.

Çalışmada nesiller arasında iktisat alanında da dönüşümler meydana gelmektedir. Ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi, katılımcıların da ifadesiyle omuz gücü ile yapılan işler yerini teknolojik aletlere bırakmıştır. Yaşlı neslin sıkıntılı ve yokluğun var olduğu bir zamandan imkanların ve gelir düzeyinin yükseldiği bir döneme gelindiği vurgulanmaktadır. Makineleşme ve teknolojinin gelişmesi ile geleneksel yöntemler yerini modern yöntemlere bırakmıştır. Ulaşımın artması, haberleşme araçlarının yaygınlaşması ve pazarlama imkanının kolaylaşması ile üretim yapan köylülerin de gelir düzeyi bakımından iyileşmelerin olduğu görülmüştür. Ekonomik durumun iyileşmesi ile kimi katılımcıların üretim yerine tüketime yönelik bir tercihte buldukları görülür.

Çalışma alanında kolektif algısının farklılaştığı ve genel anlamda zayıfladığı görülmektedir. Her nesil kendine özgü etkileşim ortamlarına sahip olarak iletişim de ona göre şekillenmektedir. Katılımcıların da ifade ettiği gibi birlikte zaman geçirilen sohbet ortamları zaman geçtikçe bireysel zaman geçirmeye bırakmıştır. Televizyon, internet, telefonların yaygınlaşması ile kalabalık sohbet ortamları da dönüşüme uğramıştır. Nesiller arasında kolektiften bireyselleşmeye doğru bir yönelim söz konusudur. Bu yönelim yaşlı nesilden orta ve genç nesile doğru ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Örnek olarak akrabalık ve komşuluk ilişkilerinde bireyselleşmenin belirginliği katılımcılar tarafından da ifade edilmiştir. Bu konu ile ilgili katılımcıların “Sen, sen isen ben de benim.” cümlesiyle ifade ettikleri görülür.

Gelenek, örf ve adetler çalışma alanında yaşam tarzı açısından bağlayıcı ve yön verici olmuştur. Özellikle yaşlı nesilde ritüellerle anlamlandırılarak şekillendirilmiştir. Orta ve yaşlı nesil tarafından bu değerlere önem verilmektedir. Genç nesilden bazı katılımcıların kültürün devamlılığı açısından gelenekleri önemsedikleri ancak yaşanan çağa uygun değişimler olacağı kabul edilmiştir. Sosyo-kültürel değişme sürecinde de nesillerde gelenekleri algı ve uygulamalarda değişme meydana gelmiş ve nesiller arasında farklılıklara neden olmuştur.

Genellikle orta ve yaşlı nesilde saygı, gelenek, kurallara uygun davranışlar, yardımlaşma, birlik beraberlik gibi değerlere önem verilmektedir. Genç nesilde ise değerlere yönelik daha rahat bir durumun olması önceki nesiller tarafından eleştirilmiştir. Değişen zamanla eğitim seviyesinin yükselmesi, teknolojinin gelişmesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, ekonomik faaliyetlerinin çeşitlenmesi, aile içi ilişkilerde meydana gelen değişimler gibi kültürel süreçte de değişimler meydana gelmiştir. Dolayısıyla nesillerin farklı kültür yorumlamalara sahip olmasıyla kültürel değerlerin değişim ve dönüşüme uğradığı görülmektedir. Bu değerler her neslin zamanına göre yeniden biçimlenmektedir. Nesiller

yaşadığı zamana göre bakış açıları benimseyerek yeniden algılama ve yorumlama sürecine girer. Nesiller arasında aktarılarak toplumun devamlılığı sağlanır ve ortaya çıkan farklılıklarla da sosyo-kültürel değişimler meydana gelir.

Sonuç olarak, çalışma alanının kendi içerisinde nesiller arasında değerlere yönelik farklılıklar ortaya çıkmıştır. Değişen zamanla nesillerde kendi zamanının şartlarına göre zorunlu olarak değişimler meydana gelmiştir. Çalışma alanında kültürel değişim ile zaman değiştikçe imkanların da değişime uğraması genç nesil tarafından memnuniyetle karşılanırken, orta ve yaşlı neslin değişime olumsuz yaklaşımları görülür. Eğitim olanaklarından ve teknolojiden faydalanmış olan orta ve genç nesil değişime daha yakındır. Yaşlı nesil zamanın getirdiği farklı bakış açıları doğrultusunda değerlerin değişimi ve geçmişe duyduğu özlemle kaygılı bir yaklaşım sergilemesine neden olmaktadır.

Farklılaşma ve çatışma açısından nesillere bakıldığında yaşlı neslin genç nesilden şikayetçi olması, kaygı duyması çatışmayı gösterirken; farklılaşmada ise nesiller yaşadıkları zaman ve mekanla ilişkilidirler. Zaman değiştikçe sosyo-kültürel yapıda da değişimler meydana gelir. Böylelikle aynı kültür içerisinde yaşayan nesiller arasında zamanın değişmesi ile farklılıklar ortaya çıkar.

KAYNAKÇA

- Abrahams, Roger D., *Halk Bilimini Etnolojik ve Sosyolojik Yönleriyle Açıklamak*, çev. Ayça Yavuz, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 63, ss. 60-64, Ankara 2004.
- Akdoğan, Ali, Kültür ve Din, ed. Niyazi Akyüz – İhsan Çapcıoğlu, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, ss. 393- 407, Grafiker Yayınları, Ankara 2015.
- Akın, Bülent, Kültürel Bellek ve Müzik, *Eurasian Journal of Music and Dance*, Sayı: 13, ss. 101-117, 2018.
- Aksoy, Mustafa, *Sosyal Bilimler ve Sosyoloji*, Alfa Yayınları, İstanbul 2000.
- Albayrak, Ali - Çapcıoğlu, İhsan, Modernleşen Türkiye’de ‘Halk İslamı’ Bir Orta Anadolu Köyünde Halk İnançları ve Uygulamaları, *Modernleşen Türkiye’de Din ve Toplum*, ed. İhsan Çapcıoğlu, OTTO Yayınları, Ankara 2011.
- Arslan, Mustafa- Köktürk, Milay, *Halkbiliminde Teori ve Yöntem Arayışları*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 41, ss. 14-28, Ankara 1999.
- Arslan, Mustafa, *Türk Toplumunda Geleneksel Dinî Yaşam ve Halk İnançları: Taşrada Yaşayan İnsanlar Arasında Uygulamalı Bir Çalışma*, Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 23-46, 2003.
- Artun, Erman, *Adana’da, Törenlere, Adaklara, Özel Günlere Ait İnançlar, Pratikler ve Bunlara Bağlı Mutfak Kültürü*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 49, ss. 27-37, Ankara 2001.
- Assmann, Jan, *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, çev. Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.
- Aygül, Hasan Hüseyin, *İktisadi Zihniyet Olgusunun Anlam Evreni ve Tipolojik Analizi: Batı Akdeniz Örneği*, Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı: 13, Cilt: 7, Ss. 65-95, Ankara 2013.
- Bakırcı, Mustafa, *Dinî ve Kültürel Değerlerin Taşıyıcısı Olarak Üç Nesil, Giresun Örneği*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.
- Bauman, Zygmunt – May, Tim, *Sosyolojik Düşünmek*, Çev. Akın Emre Pilgir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2019.
- Ben-Amos, Dan, *Şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru*, çev. Metin Ekici, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 33, ss. 74-87, Ankara 1997.
- Bunsuz, Halil, *Sözlü Kültür Geleneğinde İslami Unsurlar*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2021.
- Connerton, Paul, *Kültürel Bellek*, çev. Nejla Kayalı Orta, Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 4, ed. M. Öcal Oğuz- Zeynep Safiye Baki- Gözde Tekin, ss. 232-243, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2014.

- Çağrı, Mustafa, "Komşu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 26, ss. 157-158, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002.
- Çelik, Celaleddin, *Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması*, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Sayı 8, ss. 25 – 35, 2010.
- Çetin, İsmet, *Türkiye'de Halk, Folklor ve Halk Edebiyatı Terimleri*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 36, ss. 23-30, Ankara 1997.
- Çıblak, Nilgün, *Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar, Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı: 15, ss. 103-125, 2004.
- Çınar, Aliye, *Din, Ahlak ve Gelenek*, Muhafazakar Düşünce Dergisi, Yıl:1 -Sayı: 3, ss. 73-88, Kış 2005.
- Çobanoğlu, Özkul, *Halk Bilimi Açısından Gelenek, Turizm ve İcad Edilmiş Gelenek Bağlamında Ayvalık Şeytan Sofrası Örneği*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 43, ss. 7-12, Ankara 1999.
- Dağlı, Ahmet, *Halkbiliminde Saha Araştırması ve Kültürün Gelecek Nesillere Aktarılması Konusunda Problemler ve Bir Çözüm Önerisi*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 40, ss. 35-47, Ekim, 2015.
- Dellaloğlu, Besim F., *Poetik ve Politik: Bir Kültürel Çalışmalar Ansiklopedisi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2020.
- Demir, Sema, *Kültürel Bellek, Gelenek ve Halk Bilimi Müzeleri*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 95, ss. 184-193, Ankara 2012.
- Depeli, Gülsüm, *Almanyalı Türklerde Evlilik Törenlerinin Dönüşümü Kültürel Bellek, Aidiyet ve Kimlik*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.
- Dundes, Alan, *Folklor Nedir?*, çev. F. Gülay Mirzaoğlu, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 36, ss. 74-76, Ankara 1997.
- Durukan, Niyazi, *Çukurkuyu Kasabası Sözlü Kültürü Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin 2019.
- Ekici, Metin, *Halk, Halk Bilimi ve Halk Bilgisi Üzerine Bir Deneme*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 45, ss. 2-8, Ankara 2000.
- Ertürk, Hülya – Sivritepe, Semanur, *Kültürel Değişim ve Nesiller: Kültürel Değişimin Nesiller Üzerindeki Rolü Üzerine Bir Saha Araştırması*, Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Ekim / Kasım / Aralık - Güz Dönemi Sayı: 17, 2017.
- Freyer, Hans, *Din Sosyolojisi*, Çev. Turgut Kalpsüz, Doğubatu Yayınları, Ankara 2016.

- Geertz, Clifford, *Kültürel Bir Sistem Olarak Din*(Çev. Mustafa Derviş Dereli), Daniel Pals(Çev. Ed. Mustafa Ulu-Özcan Akdağ), Dokuz Din Kuramı içinde, Kimlik Yayınları, Kayseri 2019.
- Göksel, Aykut ve Güneş, Gülden, *Kuşaklar Arası Farklılaşma: X ve Y Kuşaklarının Örgütsel Sessizlik Davranışı Bağlamında Analizi*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 3, ss. 807-828, Ankara 2017.
- Güleç, Melda Medine – Bilgin, Vejdi, *Halk Dindarlığı'nın Gündelik Hayattaki Görünümü İle İlgili Sosyolojik Çözümleme*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 1, ss. 73-108, Bursa 2018.
- Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2020.
- Gürçayır Teke, Selcan, *Türk Folkloruna Dışardan Bakmak: Türk Folklor Tarihinde Yabancı Folklor Araştırmacıları*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 99, ss. 63-76, Ankara 2013.
- Harvilahti, Lauri, *Halk Bilimi ve Sözlü Gelenek*, çev. Gözde Tekin, Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 4, ed. M. Öcal Oğuz- Zeynep Safiye Baki- Gözde Tekin, ss. 212-213, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2014.
- İnan, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1986.
- Karadeniz, Sıtkı, *Gelenek Üzerine Bir Okuma Denemesi: 'Geçmişle Gelecek Arasında Gelenek'*, Milet ve Nihal, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 29-47, 2007.
- Karataş, Hicran, *Geleneği Kuşaklara Aktarımı Bağlamında Bir Çatalzeytin Düğün Türküsü: "Dünür Ağa"*, Milli Folklor Dergisi, sayı: 101, ss, 138-148, Ankara 2014.
- Karlı, Bahset, "Nesil Farklılaşmasında Din ve Zihniyet: Kuşak Çatışması Tartışmalı Mı?", *Zihniyet ve Din Disiplinlerarası Zihniyet Çözümlemesi*, ed. Abdullah Özbolat – Asım Yapıcı, ss. 323-356, Karahan Kitabevi, Adana 2018.
- Kehrer, Günter, *Din Sosyolojisi*, çev. Semahat Yüksel, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1992.
- Kırboğa, Ziyaeddin, *Toplumsal Tezahürleri Bağlamında Zihniyet Değişimi ve Din*, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2016.
- Kırımlı, Yüksel, Sosyal Antropoloji, "Kültür Değişmesi", https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/sosyal_antropoloji/14/index.html
. Erişim Tarihi: 12.12.2021
- Kirman, Mehmet Ali, *Din Sosyolojisi Sözlüğü*, Karahan Kitabevi, Adana 2016.
- Mannheim, Karl, *The Problem Of Generations*, Karl Mannheim (1927/28), republished 1952, pp. 276-322 plus intro, in: Paul Kecskemeti (ed.) , Karl Mannheim: Essays (Routledge, 1952, republished 1972), 276-322; 22-24 (introduction).

- Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay - Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2005.
- Mensching, Gustav, *Din Sosyolojisi Din, Kültür ve Toplum İlişkileri*, Çev. Mehmet Aydın, Literatürk Academia, Konya 2012.
- Merter, Feridun, “Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile”, *Sosyoloji*, ed. Feridun Merter – Mustafa Talas, ss. 300-340, Lisans Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Mucchielli, Alex, *Zihniyetler*, Çev. Ahmet Kotil, İletişim Yayınları, İstanbul 1991.
- Murtezaoğlu, Serpil, Kültürel Belleğin Ritüel Yoluyla Oluşumu, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 9, ss.344-350, 2012.
- Münüşoğlu, Hasan, *Kültürel Bellek Bağlamında İmrozlu Kimliği Üzerine Etnografik Bir İnceleme*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017.
- Oy, Aydın, “Halkiyat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:15, ss. 367-369, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.
- Özbolat, Abdullah, Beşikten Mezara: Yaşlılığın Sosyolojisi ve Din-Adana Örneği, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, Cilt: 16, Sayı: 2, ss. 53-76, 2016.
- Özbolat, Abdullah, Postmodern Dünyada Din: Yaygınlaşan Dinsellik, Yüzeyselleşen Dindarlık, *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 3, ss. 265-78, 2017.
- Özdemir, Nebi, *Kuşaklararasılık ve Kültürel Değişme*, Çocuk ve Medeniyet, Cilt: 4, Sayı: 4, ss. 125-149, 2019.
- Sevinç, Murat, *Gelenek, Değişim ve Din, Sarıkaya Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2008.
- Shills, Edward, *Gelenek*, çev. Hüsamettin Arslan, Doğu-Batı Düşünce Dergisi, Sayı: 25, ss. 101-131, Cantekin Matbaacılık, Ankara 2003.
- Solmaz, Bünyamin, Eğitim ve Din, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, ed. Niyazi Akyüz – İhsan Çapcıoğlu, ss. 357-378, Grafiker Yayınları, Ankara 2015.
- Subaşı, Necdet, *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İz Yayıncılık, İstanbul 2018.
- Şahin, Halil İbrahim, *Ziya Gökalp'in “Halk” ve “Halk Bilimi” Terimlerine Bakış Açısında Geleniğin Yeri*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 99, ss. 91-100, Ankara 2013.
- Tunç, İsmet, *Sözlü Kültürün Dinsel Kaynaklardaki Yansımaları*, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Dergisi, Cilt:1, Sayı: 13, Bartın 2020.
- Tüybek, Cüneyt, *Kuşaklar Arası Farklılık Açısından Üniversite Gençliği ve Aile*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2004.
- Ülgener, Sabri F., *Zihniyet ve Din İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı*, Derin Yayınları, İstanbul 2006a.

Ülgener, Sabri F., *Zihniyet, Aydınlar ve İzmler*, Derin Yayınları, İstanbul 2006b.

Yapıcı, Asım, *Geleneksellik ile Modernlik Arasında Sıkışan Din Anlayışları ve Dindarlık*, Dem Dergi, Cilt: 1, Sayı 2, ss. 24-29, 2007.

Yel, Ali Murat, İslam'da Büyük ve Küçük Gelenekler ya da İslam Din Antropolojisinde Yüksek Kültür ve Halk Kültürü, der. Ali Coşkun, *Din, Toplum ve Kültür Din Sosyolojisi ve Antropolojisine Giriş*, ss. 131-180, İz Yayıncılık, İstanbul 2013.

Yıldırım, Dursun, *Sözlü Kültür ve Folklor Kavramları Üzerine Düşünceler*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 3, ss. 16-17, Ankara 1989.

Yıldırım, Dursun, *Türk Folklor Araştırmalarının Problemleri*, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 11, ss. 13-21, Ankara 1991.

EKLER

EK 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Nesiller arasındaki iletişim ve ilişkileri nasıl değerlendirirsiniz?
2. Beydemir’de yaşayan nesiller arasındaki dini inanç ve pratiklere yönelik tutumlar hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Yaşadığımız toplumda halk inançları (nazar, adak, büyü, muska) hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
4. Gelenek, örf ve adetleri anlayış, uygulama ve bağlılık açısından nasıl değerlendirirsiniz?
5. Aile yapısında değişimler olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız ne gibi değişimler meydana gelmiştir?
6. Beydemir’de yaşayan nesiller arasında eğitim düzeyi, farklılıklara neden olur mu? Oluyorsa bu farklılıklar nelerdir?
7. Gelişen ve değişen şartlarla gelir düzeyinin Beydemir’de yaşayan nesiller üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?
8. Kitle iletişim araçlarının TV yayınları ve teknolojik alet ve imkanların nesiller üzerindeki etkisi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
9. Yaşadığımız toplumda nesillerin akrabalık ilişkilerine bakışı hakkında ne düşünüyorsunuz?
10. Geçmiş ve günümüzdeki komşuluk ilişkileri ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

EK 2: Katılımcı Listesi

Katılımcı No	Adı	Yaş	Cinsiyet
1	Fadime	85	Kadın
2	Ayşe	80	Kadın
3	Sevim	80	Kadın
4	Hürü	77	Kadın
5	Sultan	71	Kadın
6	Hafize	70	Kadın
7	Yusuf	65	Erkek
8	Hayri	55	Erkek
9	Yasemin	53	Kadın
10	Fatma	50	Kadın
11	Hüseyin	49	Erkek
12	Leyla	48	Kadın
13	Zeynep	47	Kadın
14	Gülsüm	45	Kadın
15	Hatice	45	Kadın
16	Elif	45	Kadın
17	Mustafa	45	Kadın
18	Cennet	40	Kadın
19	Emine	39	Kadın
20	Ali	38	Erkek
21	Tuğba	27	Kadın
22	Ömer	23	Erkek
23	Ayşe	23	Kadın
24	Elif	22	Kadın
25	Betül	20	Kadın
26	Sema	17	Kadın

EK 3: Resimler**Beydemir'in Genel Görünümü****Başka Bir Açıdan Beydemir**

Eski Evlerden Bir Oda

Eski Evlerin Girişi

Yufka Ekmegine Hazırlık

Görüşmelerden Bir Kesit

Görüşmelerden Bir Kesit

Öğlen Yemeği

Eski ve Yeninin Bir Arada Olduğu Ev

Nazardan Korunmak İçin Ahırların Kapısına Asılan At Kafatası